

Grænseforeningens årbog 1980

Politik i Sydslesvig
1945 – 1979

**Grænseforeningens
årbog 1980**

**Politik i Sydslesvig
1945 – 1979**

»En tak til dr. Johann Runge, Studie-
afdelingen ved Dansk Centralbiblio-
tek for Sydslesvig, for venlig hjælp og
gennemgang af manuskriptet«.

EB.

Politik i Sydslesvig 1945–1979

Eskild Bram

Der er en afgørende forskel på, hvordan den (nord)tyske kapitulaton den 5. maj 1945 oplevedes i Danmark og Sydslesvig.

Herhjemme *befrielsen*, de tændte lys i vinduerne, jubelen, forretninger, der lukkede »på grund af glæde«. Der ville komme en båd med bananer. Man drømte om en ny himmel og en ny jord.

Dernede angst og uvished. Det totale sammenbrud militært, økonomisk og moralsk. Befrielse i henhold til et våbenstilstandsokument – men befrielse for hvad? Storadmiral Dönitz regerede vi-

dere fra den store, dystre Mørvig-kaserne i Flensborg. Hans mandat som Fører nr. 2 stammede fra Hitler selv. Dødsdomme over marinesoldater, der brød den strenge disciplin »på grund af glæde«, eksekveredes i Dönitz' navn efter 5. maj. Himmler flakkede om på Flensborg-egnen som et sort spøgelse. Med Værnemagtens modstandskraft brød også forsyningsnettet helt sammen. Sult, kulde og apati.

I dansksindede kredse ængstedes man for de pårørendes skæbne. Hvor mange levede endnu, og hvor mange ville havne i russiske

krigsfangelejre? Hos nogle spirede et svagt håb mod Danmark, men kunne et sådant håb blive indfriet, når hele Sydslesvig var oversvømmet af flygtninge fra østlige egne?

En beretning om dansk politik i Sydslesvig efter 1945 må således begynde ved år nul. Det skal ikke overses, at der havde siddet danskere i Flensborg byråd siden 1920. Grosserer I. C. Møller, hvis navn og sociale forståelse nu er hædret af sønnen, Traugott Møller, gennem oprettelsen af det store humørlegat i Sydslesvig, og smeden fra Nørregade, Samuel Münchow, er forgrundsskikkelserne i denne periode. Politisk set en alliance mellem konservatisme og socialdemokrati, men sagen forenede.

Det nazistiske tryk efter 1933 gjorde de stærke stærkere og de svagesvagere. Danske handlende kunne blive udsat for et forretnings-boycot. Desmålsamfundet blev ramt på det ømmeste sted gennem nægtelse af sociale ydelser, f.eks. børnetilskud. Helmut Leckband har i bogen »Barn og ung i Flensborg 1920–45« fortalt om den skam, han følte, da faderen for sin nærings skyld mente sig tvunget til at melde sig ind i NS-partiet. Han gjorde det udelukkende for at redde sin lille barbersalon. Det hjalp ikke moderen, født i Horsens, fra at få en SA-næve i ansigtet, da hun ikke heilede for et optog med hagekors i spidsen. Og dog kalder Helmut Leck-

band resigneret sin skildring fra disse svære år »Det kunne have været værre«. For ham blev det i hvert fald værre som russisk krigsfange. For ham slog befrielsens time først i 1952.

Trykket mærkedes også politisk. I 1924 lykkedes det at vælge 7 danske medlemmer af Flensborgs borgerrepræsentation på i alt 45 medlemmer, ligesom der også i de to landsbyer Jaruplund og Harreslev henholdsvis syd og nord for Flensborg indvalgte danske medlemmer af kommunalbestyrelsen.

Ved rigsdagsvalget i april samme år kunne der noteres en stemmefremgang fra 4.723 til 6.761. Alligevel nåede stemmetallet ved de sidste frie valg før 2. verdenskrig ikke over 5.000. Ved et kommunalvalg 12. marts 1933 faldt der 4.658 danske stemmer. Den slesvigske Forening havde omtrent 4.350 medlemmer i 1933–34. I 1945 var tallet sunket til 2.728, deraf 1.990 i Flensborg. I disse sammenligninger må indgå, at det danske mindretal havde ca. 380 faldne i 2. verdenskrig.

På samme måde, som den faldende kurve også har krav på at blive set i sammenhæng med 1930'ernes politiske ensretning og krigstidens kamp for at overleve, således må de store stemme- og medlemstal efter 1945 vurderes som udtryk for et opbrud i tiden, en søgen efter åndelige og demokratiske værdier, der havde be-

Der søges efter lidt brændsel til opvarmning i den første fredsvinter.

stået deres prøve. I denne håbløshedens situation var det, at Danmark kom til at stå som det forjættede land også for kredse i Sydslesvig, der hidtil ikke havde sluttet sig til det danske mindretal. Fra disse kredse rettedes forskellige henvendelser både til Danmark og til den britiske øverstkommanderende, feltmarskal Bernard Montgomery om bl.a. at få standset flygtningestrømmen til landsdelen, få gennemført en administrativ adskillelse mellem Slesvig og Holsten, og, som det hed i en Flensborg-adresse fra slutningen af juni 1945 til det danske folk og den danske regering: »Vi vender vort blik mod nord og ønsker oprigtigt at træde i nærmere forhold til Danmark og derved til de øvrige nordiske stater«. Adressen var underskrevet af over 10.000 flensborgere. I alt 13.000 var blevet opfordret til at underskrive i

løbet af en halv snes dage. De britiske militærmyndigheder standse adressen i juli 1945.

Men tallene voksede. Ved amtsrådsvalgene i oktober 1946 faldt der 82.100 stemmer på de danskorienterede kandidater, og året efter kulminerede denne politiske nyorientering i dansk retning med 99.500 vælgere til den nyoprettede slesvig-holstenske landdag. Det betød, at 6 danske repræsentanter kunne rykke ind i delstatens første parlament i Kiel. De næsten 100.000 stemmer svarede til godt og vel halvdelen af samtlige hjemmehørende stemmer, der efter den danske regerings »Grænsen ligger fast«-erklæring af 9. maj 1945 ikke med det første kunne vente nogen grænseflytning. Tyskerne, der ellers i disse år havde hentet smædeordet fra 1920, »Speckdäne«, frem igen, måtte nu erkende, at den vågnen-

de hjemstavnsbevidsthed ikke kun kunne have materiel baggrund.

Nej, selvfølgelig var der mange andre motiver, særlig af den slags, der ikke kan vejes eller måles. »Man skifter ikke nationalitet, som man skifter skjorte« Sådan lød et meget håndfast argument fra dengang. Mere nuancerede udtryk for den personlige »åndelige genforening« med Danmark kan læseren f.eks. finde i en række bidrag fra sydslesvigere og friser i Viggo Petersens bog »Sydslesvigske skæbner« (Sydslesvigsk Forlag, Sønderborg, 1947).

Vidt forskellige mennesker søgte i disse år et ståsted i den danske form for demokrati, konkret bl.a. i den danske »socialstat«. Grundt-

vigs ord om de få, der har for meget, og færre for lidt pegede hen mod et forjætted land.

Flensborg beholdt sin ledende stilling m.h.t. orienteringen mod Danmark og syntes i de første efterkrigsår at skulle indfri håbet fra afstemningsplakaten i 1920: »Du barn af Danmark, bliv dansk på ny!« I byrådet var der en årrække dansk flertal, og I. C. Møller og Samuel Münchow havde haft et udmærket samarbejde i den gamle byrådsgruppe, i hvilken de begge blev indvalgt i 1924. Efter 1945 tog Münchow sig af de sociale problemer, bl.a. som leder af socialkontoret i Flensborg. Han lagde aldrig skjul på, at genforening med Danmark var målet, et håb, han delte med I. C. Møller, men de ønskede ikke noget gjort hovedkulds. Først skulle Slesvig

skilles administrativt fra Holsten uden flygtningenes indflydelse, og derefter skulle der gennemføres en folkeafstemning om det fremtidige statslige tilhørsforhold, når den hjemmehørende befolkning var moden hertil.

Når den politiske udvikling i Flensborg er skildret mest indgående, er det naturligvis, fordi den blev særlig iøjnefaldende, og fordi Flensborg siden 1920 havde været grænsebyen. Et helhedsbillede, der også omfattede danskhedens frembrud og stilling i f.eks. Slesvig, Husum, Rendsborg, Ejdersted, Nordfrisland o.s.v., havde været på sin plads, men det ville have sprængt denne årbogs rammer. Det, som har kunnet medtages, forsøger at stå stedfortrædende for den åndelige vækst overalt. Karakteristisk er, at den altovervejende del af det dan-

ske mindretal tilhørte arbejderklassen. Mange ledende personer derimod var selvstændige erhvervsdrivende, landmænd eller udøvere af liberale erhverv. Nogle blandt de sidstnævnte grupper var født i Nordslesvig, hvilket selvfølgelig blev en sproglig fordel for dem. Det nationale fællesskab hjalp til med at overvinde politiske og sociale modsætninger.

Samuel Münchow betegnede sig hele livet som socialdemokrat, men han ønskede ikke at stå i det tyske SPD på grund af dets anti-danske holdning. Efter 1945 var han med til at stifte en socialdemokratisk forening i Flensborg, som ønskede at det nationale problem blev holdt udenfor. De fleste medlemmer var danskorienterede, og derved blev forholdet til det officielle SPD gjort problematisk. Denne splittelse kom det danske socialdemokrati noget på tværs, og sagen drøftedes ved et møde i København mellem bl.a. den senere statsminister Hans Hedtoft og Münchow. Her stod Münchow fast på kravet om Sydslesvigs administrative adskillelse fra Holsten.

Da der senere har dannet sig en myte om, at Münchow i forhandlinger med Hans Hedtoft skulle have forskertset muligheden af at få i det mindste Flensborg og nærmeste omegn tilbage til Danmark (den gamle 2. zone) ved at kræve alt eller intet, er der grund til at undersøge dette spørgsmål

lidt nærmere. På grundlag af Hedtofts privatarkiv refererer Anders Ture Lindstrøm i bogen »Landet Slesvig-Holstens politiske historie i hovedtræk 1945–1954« (Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, 1957) en forhandling, der fandt sted i København så sent som 26. juni 1951 mellem de dansk-orienterede socialdemokrater i Flensborg og ledende danske socialdemokrater. På dette møde spurgte Flensborg-formanden Nicolai Reiser de danske socialdemokrater, hvorledes de ville stille sig til en plan om en folkeafstemning om det nationale tilhørsforhold alene i Flensborg by. Det øvrige Sydslesvig ville nok reagere imod en sådan plan, erklærede Reiser, men når grænsen først var flyttet et stykke mod syd,

ville danskheden virke så meget desto stærkere på de tilstødende egne, som derefter selv kunne skabe grundlaget for en folkeafstemning senere.

Hedtoft afviste en sådan »salamitaktik«. Han mente ikke, at det danske socialdemokrati kunne stille sig bag en isoleret aktion for Flensborg by, *personligt var han også imod det*. Det var ikke kun Socialdemokratiet, men også »videre kredse«, der fandt en grænserevision uaktuel. Anstrengelserne måtte i stedet koncentreres om en anerkendelse af de danske sydslesvigers rettigheder og om at skabe en atmosfære af fornuft og tolerance i grænselandet. (På dette tidspunkt var afspændingens tid så småt ved at være inde, bl.a. på grundlag af Kiel-erklæringen fra 1949. Herom senere.)

Den senere kirkeminister Frede Nielsen, partiets grænsepolitiske ordfører, udtalte på samme møde, at en folkeafstemning vedr. Flensborg i hvert fald også måtte omfatte Flensborg landkreds, »og her stod tyskheden stærkt«. Spørgsmålet om en isoleret afstemning burde derfor slet ikke rejses, mente han.

Også Slesvig fik dansk borgmester i 1945. Det var Hermann Clausen, embedsmand ved de tyske statsbaner, formand for socialdemokratiet i Slesvig by 1929–33 og i samme periode medlem af magistraten. Hans anti-nazistiske holdning bragte ham

*Helmut Lemke ministerpræsident i
Kiel 1963 til 1971, derefter formand
for Landdagen.*

i konflikt med magthaverne. Efter attentatet mod Hitler 20. juli 1944 blev han arresteret og sat i KZ-lejren Neuengamme. Det var Hermann Clausens demokratiske og sociale indstilling, der førte ham ind i de danske rækker i 1945, og i konsekvens af sin kompromisløse holdning valgte han sammen med socialdemokratiske partifæller at gå ind i Den slesvigske Forening (efter sept. 46 Sydslesvigsk Forening SSF), fordi Socialdemokratiet i Kiel tvang dem ud i et sådant valg. Clausen var borgmester 1945–48, fra 1946–49 endvidere medlem af den danske landdagsgruppe i Kiel, fra 1949–53 eneste danske medlem af den første tyske forbundsdag i Bonn og endelig fra 1949–56 landsformand for Sydslesvigsk Vælgerforening SSV, det danske mindretals politiske organisation.

Hvilke praktiske opgaver tilfaldt der nu en dansk borgmester, der mest af alt ønskede at virke for landsdelens genforening med Danmark? Clausen giver i sine erindringer (Hermann Clausen: »Der Aufbau der Demokratie in der Stadt Schleswig nach den zwei Weltkriegen« – udg. af Lorenz Rerup, Studiefælleforlaget 1966) en levende beskrivelse af de mange gøremål, der tilfaldt en kommunalforvaltning, som i de første år var direkte underlagt den engelske besættelsesmagt. Da Clausens udførlige arbejdsberetning sikkert er repræsentativ for mange andre danske sydslesvigeres indsats i de første kaotiske år efter 1945, skal her fremdrages et par træk af en dansk borgmesters Sisufos-arbejde i Sydslesvig i efterkrigstiden. Symbolsk for udrensningen fra top til tå må man anse Slesvigbyråds ophævelse af Adolf Hitlers æresborgerskab i byen. Udnævnelsen var foretaget i 1940 af den daværende borgmester, dr. Helmut Lemke, fra 1963 til 1971 ministerpræsident i Kiel. Hermann Clausens største problem var dog at skaffe husrum til de mange flygtninge. Der måtte organiseres en form for offentlig bespisning, ikke mindst af hensyn til børnene. Ja, der krævedes improvisationer så at sige fra vugge til grav. Det blev faktisk også et problem for det offentlige at skaffe ligkister til de mange, der døde af sult og kulde i vinteren 1945/46. Krigstiden havde været hård, men den første fredsvinter blev værre. Hundreder af daglige

Hermann Clausen, kommunalpolitiker i Slesvig, medlem af Landdagen, medlem af Forbundsdagen 1949–1953.

ting kunne nævnes; men så var det største dog noget ideelt. Clausen nævner selv grundlæggelse af et demokratisk kommunalt selvstyre og så det stadige spørgsmål, som han ikke selv kunne svare på: *Hvornår kommer danskerne og henter os hjem?*

Om forholdene i Slesvig by, særlig de kulturelle, i perioden 1930–45, får man meget stærke indtryk ved at læse rektor Svend Johannsens erindringsbog »For alt hvad du har kært« (Skandia Forlag 1978). Den nu afdøde forfatter, der selv måtte prøve KZ-lejren, giver flere eksempler på det nazistiske tryk mod de svageste i den danske kreds.

Ved de hidtil afholdte kommunale valg havde den danske bevægelses repræsentanter måttet opstille som uafhængige kandidater. Den britiske militærregering tillod indtil september 1946 ikke

danske partidannelser. Imidlertid fik de tyske partier en sådan tilladelse i september 1945. Derimod blev der givet det danske mindretal afslag på en ansøgning om at måtte arbejde politisk inden for rammerne af Den slesvigske Forening. Afslaget motiveredes med, at danskerne havde grænseflytning på programmet. Der var tale om en »irredentisk bevægelse«, Sydslesvigsk Forening, den nuværende store kulturelle organisation, var ikke dannet endnu. Dette skyldtes tovtvækkeri fra februar til september 1946 med englænderne om statutterne. Det engelske udkast til sådanne fastsatte meget snævre rammer for optagelse af nye medlemmer. SSF måtte kun virke kulturelt og ville dermed være stækket i sin handelfrihed.

Endnu engang i historien fik det slesvigske spørgsmål dermed for alvor storpolitisk karakter, idet behandlingen af de ovennævnte uløste spørgsmål førte til en noteudveksling mellem den britiske og den danske regering. Det engelske Foreign Office udbad sig i september 1946 klar besked om, hvad den danske regering egentlig ønskede foretaget med Sydslesvig. Kategorisk hed det i noten: »...af taler, som fremtrædende danske i den seneste tid har holdt (her tænkes især på statsminister Knud Kristensens udtalelse: »Sydslesvig vundet, det er kampens mål« –), må Hans Majestæts regering slutte, at det er den danske regerings ønske, at den dan-

ske del af den tyske befolkning i Sydslesvig nu indlemmes i Danmark. Hans Majestæts regering er derfor rede til at overveje ethvert forslag, gående ud på enten en befolkningsudveksling eller en folkeafstemning efterfulgt af en grænseregulering eller simpelt hen en grænseregulering uden folkeafstemning«. Disse radikale foranstaltninger kunne efter det engelske forslag gennemføres »omgående eller i den allernærmeste fremtid«.

Niels Bøgh Andersen kommer i 3. bind af sit sydslesvigske erindringsværk »Forstander på Jaruplund« (Gyldendal 1978) ret detaljeret ind på forholdet til den engelske besættelsesmagt. Han er kritisk overfor den stupide og arrogante holdning, de danske sydslesvigere ofte støder på. Men han, der selv havde opholdt sig i

London som krigsfange, er ikke uden forståelse for den britiske militærregerings særlige problemer i Sydslesvig, som til dens irritation ofte spilledes videre til den danske regering i København. Det er vigtigt at fastholde, at englænderne betragtede de dansksindede sydslesvigere som besejrede tyskere, der i højere grad burde tænke på de forpligtelser, de havde som tyske statsborgere. Og hvis Danmark ville »blande sig«, så måtte dets regering enten tage en beslutning nu eller også holde fingrene fra Sydslesvig.

Regering og folketing i Danmark havde altså nu fået kniven på struben. Man høstede uventet, hvor der var sået. Efter langvarige forhandlinger inden for Det udenrigspolitiske Nævn og i partierne svarede den danske regering Foreign Office i den såkaldte oktober-note (af 19. oktober 1946). Forinden havde dansksindede sydslesvigere henvendt sig til konge og regering med en række ønsker, der burde indgå i svaret til London. Den danske svarnote lagde initiativ og ansvar over på den sydslesvigske befolkning selv med hensyn til at rejse spørgsmål »om adgang til at udøve sin naturlige selvbestemmelsesret«. Den danske regering ønskede ikke, hed det, at stille forslag om nogen ændring i Sydslesvigs statslige tilhørsforhold, ligesom tiden måtte vise, om sindelagsskiftet dernede var holdbart. Fra dansk politisk side fastholdtes

dog kravet om Sydslesvigs administrative udskillelse fra Holsten og en formindskelse, helst total fjernelse af flygtningepresset.

For straks at springe frem til afgørelsen blev disse spørgsmål drøftet af en dansk parlamentarisk delegation med englænderne på en konference i London i dagene 18.-23. oktober 1948. Det britiske udenrigsministeriums talsmand, lord Henderson, løftede ved denne lejlighed sløret for en kommende storpolitisk udvikling. *Han bad de danske politikere forstå, at Danmarks sikkerhedsproblem nu lå mod øst og ikke mod syd, og at landets sikkerhed i nogen grad ville blive forværret med et konstant irritationsmoment i forholdet til Tyskland. Sydslesvigsagen kunne derfor ikke længere betragtes som et »provincielt spørgsmål«, men måtte ses i sammenhæng med forsvaret af hele den frie vestlige verden, der stod med ryggen mod muren overfor en betydelig trussel fra øst. Danmarks beliggenhed ved indgangen til Østersøen bragte landet i en kritisk stilling.*

Med disse egentlig kun let tilslørede vendinger forudsagde det engelske udenrigsministerium oprettelsen af NATO, etableringen af en suveræn vesttysk stat og dennes placering i de vestlige demokratiers samarbejde. Og i denne store sammenhæng foreslog englænderne, at den danske regering trak det sydslesvigske spørgsmål ud af indenrigspolitik-

ken og underordnede det de større udenrigspolitiske, vitale hensyn. Lord Henderson koordinerede indirekte Sydslesvigsspørgsmålet med Danmarks fremtidige sikkerhedspolitik.

Forinden havde englænderne oprettet delstaten Slesvig-Holsten, den tidligere præsiske provins, med en foreløbig konstitueret landdag og landsregering i Kiel. Et regulært valg til landdagen holdtes først i maj 1947. Sydslesvigsk Forening, der opnåede en kortvarig valgteknisk ligestilling med de tyske partier, opstillede kandidater og opnåede efterkrigstidens største stemmetal, i alt næsten 100.000 stemmer. Seks danske landdagsmænd fik som nævnt sæde i Kiels parlament. Der dannedes en socialdemokratisk regering med Hermann Lüdemann som chef. I en regeringserklæring af 8. maj 1947 udtaltes det, at grænsen mod Danmark af 1920 var retfærdig og endelig. Landsregeringen måtte derfor vende sig mod »separatistiske bestræbelser i landets nordlige del«. Lüdemann gjorde endvidere op med »tysktalende og hidtil tysksindede separatister«, der havde vendt »deres folk ryggen i nødens time«. Endelig blev det danske mindretals ret til fri kulturel udvikling gjort betinget af, »at der indrømmes den tyske folkegruppe i Danmark de samme rettigheder«. *Hermed var gensidighedsprincippet for de to nationale mindretals kår i grænselandet indført som en faktor i*

tysk grænsepolitik. I de følgende år skulle dette kort atter og atter blive spillet.

Det arbejde, den første landdag var stillet overfor, adskilte sig ikke væsentligt fra den oprydning, som kommune- og amtsråd straks havde måttet gå i gang med, blot i forstørret omfang. Flygtningespørgsmålet og de af dette flydende beskæftigelsesmæssige, økonomiske og boligpolitiske problemer var den vanskelighed, som det hele begyndte og endte med. Flygtningetilstrømningen androg på dette tidspunkt ca. 1 million mennesker for hele Slesvig-Holstens vedkommende, og i Sydslesvig alene var befolkningstallet, der i 1939 havde været ca. 350.000, nu nået op på 690.000, eller næsten en fordob-

ling. I visse distrikter var antallet af flygtninge og evakuerede større end den hjemmehørende befolkning. Egenførde amt var hårdest ramt med en flygtningebelægning i juni 1948 på 55,3 pct. Flensborg amt havde 51,5 pct. flygtninge, Flensborg by 40,4 pct., mens Husum amt var sluppet nådigst med 43,5 pct. Forklaringen på, at den nordlige del af Tyskland kom til at bære efterkrigstidens største byrder, er, at Slesvig-Holsten med undtagelse af Kiel og Neumünster stort set undgik allierede bombeangreb og andre krigsskader. Dertil kommer, at en stor del af de øst-elbiske og øst-prøjsiske flygtninge evakueredes med skib til de intakte slesvigske og holstenske havne, en del som bekendt også til Danmark.

Efter landdagsvalget i april 1947, der under ulige vilkår havde givet SSF næsten 100.000 stemmer, omtrent 10 pct. af samtlige de afgivne i Slesvig-Holsten og over halvdelen i Sydslesvig, når man regner med den hjemmehørende befolkning i Sydslesvig, måtte det føles både urimeligt og uretfærdigt, at den danske folkedel reelt var afskåret fra at opstille et politisk program og i det hele taget manifestere sig politisk. Straks efter landdagsvalget var Sydslesvigsk Forening, der havde fået den nævnte kortvarige valgtekniske ligestilling med de tyske partier, tvunget til igen kun at virke som kulturel organisation uden mulighed for at fremføre videregående politiske krav. I juni 1947

blev der i øvrigt også givet afslag på en ansøgning fra SSF om at udgive en avis på tysk. Men nu var målet også ved at være nået. Sydslesvigsk Forenings formand, grosserer Cornelius Hansen, Flensborg, gjorde i en skrivelse af 11.6. 1947 den britiske kontrolkommission for Tyskland opmærksom på, at utålmodigheden og utilfredsheden voksede i styrke på grund af de mange vanskeligheder og hindringer, i vid udstrækning af formel karakter, som hæmmede den danske bevægelse i Sydslesvig. Henvendelsen sluttede: »Hvis der ikke foretages noget, forudser vi, at der må regnes med voksende uro og ophidselse i Sydslesvig og forværring af modsætningsforholdene i dette land«.

Der skulle imidlertid tre års forhandlinger og gentagne danske regerings-interventioner over for det britiske udenrigsministerium til, før de stedlige engelske myndigheder endelig den 5. august 1948 anerkendte en særlig politisk dansk organisation ved siden af den bestående kulturelle. Den ny forening fik navnet Sydslesvigsk Vælgerforening, SSV (Südschleswigscher Wählerverband, SSW). Dens første formand blev rektor Svend Johannsen, Slesvig. Det politiske hovedmål blev klart afstukket i § 1, hvori det hed: »For at bevare vor hjemstavns egenart, for at give sydslesvigerne mulighed for at genopbygge og forvalte deres land må Sydslesvig adskilles fra Holsten,

og et særligt land Sydslesvig med egen landdag må oprettes indenfor den britiske besættelseszone«. Længere kunne man ikke gå, da militærregeringen som en betingelse for godkendelse af programmet havde sat, at ønsket om en grænseændring ikke måtte fremsættes. Spørgsmålet om en lettelse af flygtningepresset berørtes til slut, dog med den humane tilføjelse, at der skulle bydes flygtningene en menneskeværdig tilværelse, så længe deres forbliven ikke var afklaret.

Omtrent en måned senere gav den britiske militærregering Vælgerforeningen tilladelse til at udgive en tysksproget avis som foreningens organ. Bladet fik navnet »Südschleswigsche Heimatzeitung«, SHZ, og dets chefredaktør var en tid Svend Johannsen. Det tyskskrevne danske blad kunne ikke undgå i nogen grad at blive en konkurrent til »Flensborg Avis«, der endnu i juni 1948 havde ca. 40.000 abonnenter. Heimatzeitung lagde ud i Husum sidst i september samme år, og i november 1949 var abonnements-tallet for begge aviser tilsammen faldet til ca. 22.000. Bladet blev udgivet i Flensborg fra september 1949 til 1974, en lang årrække med Tage Jessen som chefredaktør. Men i 1964 fik de to danske blade i Sydslesvig fælles udgiver og fusionerede til ét blad fra 1974, idet »Flensborg Avis« nu udkommer med et tysksproget tillæg. Sammenlægningen skete af økonomiske grunde og for at

opnå en effektivisering af redaktion, administration og teknik.

Om end kræfterne var beskedne, kunne de danske sydslesvigere dog nu føre en politisk kamp både parti- og pressemæssigt. Det var der i høj grad brug for. Ved åbningen af den første frit valgte landdag 8. maj 1947 havde den britiske civilguvernør understreget, at denne landdag skulle udarbejde en ny forfatning for Slesvig-Holsten. Straks i sin regeringserklæring af 8.5.1947 understregede ministerpræsident Hermann Lüdemann (SPD), at regeringen be-

kendte sig til »enhed og tysk politik«. Der udtrykkes ingen forståelse for de danske ønsker. I udkastet til ny forfatning for delstaten Slesvig-Holsten hed det udtrykkeligt i art. 2, at »Landet Slesvig-Holsten er et udeleligt område«.

Da kravet om en administrativ adskillelse støttedes af den danske regering, henvendte denne sig til den engelske regering med ønske om at få dette spørgsmål udsat, indtil der til sin tid kunne træffes en ordning om Tysklands forhold i sin helhed.

Også de overgreb, der på lavere plan fandt sted mod medlemmer af det danske mindretal, blev et par gange i efterkrigsårene gjort til genstand for forespørgselsdebatter i den danske rigsdag. Det var bl.a. tilfældet med en række episoder, der fandt sted forud for valgene i Sydslesvig den 24. oktober 1948. Den konservative Ole Bjørn Kraft havde i et indlæg i Folketinget gjort opmærksom på en skærpet tendens til at gøre tilslutning til og deltagelse i den danske bevægelse til noget nærmest kriminelt. Udenrigsminister Gustav Rasmussen kom ind på sagen i sin tale under finanslovedebatten 2. november 1948. »De anvendte metoder«, (i Sydslesvig) sagde udenrigsministeren bl.a., »vækker her i Danmark bange anelser om fremtiden. Man spørger sig selv, om det da virkelig er tyskerne hensigt at vende tilbage til de gamle prøjsiske og nazistiske metoder mod danskheden syd for grænsen. De værste overgreb har vi allerede gjort rette vedkommende opmærksom på«.

De overgreb, der påtalt, drejede sig ikke blot om drillierier eller enkelte håndgribeligheder i valgkampens hede. Der blev fremsat grove trusler mod dansksindede. Danske valgmøder blev sprængt ved anvendelse af tåregasbomber eller vold, og dansksindede forretningsdrivende fik deres butiksruder overmalet med opfordringer til at boykotte butikken. Forfølgelserne fandt både sted fra privat og offentlig tysk side. I

sidstnævnte tilfælde blev folk truet på deres stilling, pension eller embede, hvis de ikke sørgede for at melde sig ud af Sydslesvigsk Forening. Hvor det var muligt at skride ind, forsøgte det danske udenrigsministerium gennem sin ambassade i London og dermed i kontakt med den engelske regering at forhindre de værste anslag. I en instruks af 3. januar 1949 anmodedes den danske forbindelsesofficer i Sydslesvig, oberstløjtnant H. M. Lunding, om at holde øje med påståede overgreb mod danske sydslesvigere og at indberette den slags sager. Udenrigsministeriets opmærksomhed var navnlig rettet mod dansksindede forældre, hvis børn gik i dansk skole, og som ikke modtog samme understøttelse eller løntillæg som forældre, hvis børn gik i tysk skole.

Imens var en ny tysk stat på vej til at genvinde sin fulde suverænitæt. Den 23. maj 1949 godkendte vestmagterne forfatningen for forbundsrepublikken Tyskland (Vesttyskland). Ved det første forbundsdagsvalg 14.8.1949 opnåede Sydslesvigsk Vælgerforening 75.388 stemmer og fik Hermann Clausen indvalgt i forbundsdagen i Bonn. Stemmerne rakte kun til en enkelt periode (1949-53) i det øverste parlament, men også disse år i Bonn tæller med i vurderingen af Clausen som en mand, der øvede en betydelig indsats for at bidrage til en normalisering af forholdene i grænselandet under forudsætning af kulturernes lige-

Bruno Diekmann, ministerpræsident i Kiel 1949 til 1950 altså da Kiel-erklæringen blev vedtaget.

berettigelse og opfyldelsen af almene menneskerettigheder for den enkelte danske sydslesviger. I Bonn havde Hermann Clausen et for begge parter nyttebringende samarbejde med »Flensborg Avis«'s udsending, den internationale erfarne journalist Jacob Kronika.

Hermann Clausen var også en af de sydslesvigske forhandlere, der i forudgående forhandlinger under britisk ledelse nåede frem til den såkaldte *Kiel-erklæring af 26. september 1949*, optaget i Slesvig-Holstens forfatning 13. december samme år. Det væsentlige i denne erklæring er en præcisering af Sydslesvigs danskes almene demokratiske rettigheder i henhold til den nye vesttyske grundlov. Meget klart tilsikres der den enkelte borger, at han/hun

ikke må tilsidesættes eller begunstiges for sin tilknytning til det danske mindretal. Med tanke på erklæringens praktiske betydning i forholdet til de administrative myndigheder helt ned til laveste trin er følgende grundlæggende bestemmelse af både juridisk og moralsk værdi: *»Bekendelsen til det danske folkefællesskab og den danske kultur er fri. Den må hverken bestrides eller efterprøves af myndighederne«*. Sidste sætning forbyder, hvad der populært kaldes »sindeligssnuseri«. Der kunne opregnes mange eksempler på, at tyske kommunale myndigheder hidtil ikke havde villet godkende forældrepar blandt ansøgere om oprettelse af en dansk privatskole som »danske nok«. Det kan naturligvis også være vanskeligt at opstille en ganske klar definition af, hvad et nationalt mindretal er. I og med Kiel-erklæringen anerkendes for første gang skriftligt og bindende *sindelagsprincippet i Sydslesvig*. Den eneste parole, man faktisk har, og som også må være tilstrækkelig, lyder: *Mindretal er, hvem der selv regner sig til mindretal*.

For at Kiel-erklæringens bestemmelser ikke skulle blive noget i luften svævende, noget teoretisk velmenende, oprettedes som klageinstans for det danske mindretal et særligt kontaktudvalg, bestående af repræsentanter for mindretallet og af landsregeringens særlige befuldmægtigede for Sydslesvig. Men tyskerne søgte naturligvis

også at varetage deres egne interesser. I præamblen til erklæringen udtaler de deres forventning om, »at den danske regering vil indrømme og garantere det tyske mindretal i Danmark (Nordslesvig) de samme rettigheder og friheder«. Også tidligere havde der, som fremhævet, været spillet på gensidighedsprincippet i grænselandet.

Kun to medlemmer afholdt sig fra at stemme for ratificeringen af Kiel-erklæringen i den slesvig-holstenske landdag. Den ene var den senere CDU-ministerpræsident Friedrich Wilhelm Lübke, igangsætteren af »Programm Nord« og navngiver til dette landvindingsprojekts mest imponerende resultat: Lübke-koogen. En bror, Heinrich Lübke, nåede, skønt han var mindre betydelig,

den højeste post som forbundspræsident.

Efterkrigstidens første ministerpræsident i Kiel var Th. Steltzer, der regerede til maj 1947. Han efterfulgtes af Lüdemann, landets første valgte regeringschef. Et politisk skifte indtrådte i maj 1950, da det konservative parti CDU kunne besætte ministerpræsidentposten, de første år støttet af konservative koalitions partnere som DP, BHE og FDP, de sidste indtil maj 1971, da dr. Gerhard Stoltenberg dannede en ren kristelig-demokratisk landsregering.

F. W. Lübke var født i Westfalen i et katolsk hjem. Han var først skibsofficer, men blev senere uddannet ved landbruget og ejer af gården »Aagaard« i Flensborg amt. Lübke fik under sidste krig en vis kontakt til danske kredse, som styrkedes efter kapitulationen. Det hævdes, at han ikke skal have været helt fremmed for tanken om at sikre Sydslesvig under dansk overhøjhed på grund af »russerangst«, men snart blev han en udpræget modstander af nydanskheden. Han bekæmpede den både som formand for tyske grænseorganisationer, som landråd (amtmand) i Flensborg 1951–53, som landdagsmand for CDU og som ministerpræsident. Som leder af landsregeringen tog han fat med stor energi. Sanering af landbruget, derunder udstykningssagen, havde hans særlige beviggenhed.

I nationalpolitisk henseende var Lübke af den gamle skole. Hans mål var klart at holde mindretallet nede og med hård hånd reducere det til dets »ægte kærne«, et slag-ord, som tyskerne atter og atter vendte tilbage til. I hans regeringstid kom det derfor til talrige krænkelse af Kiel-erklæringens løfter. Det drejede sig om de kun altfor kendte tilfælde af chikane mod dansksindede embedsmænd, indgreb i forældremyndigheden, f.eks. i skilsmisssager, økonomisk boykot o.s.v. Alt dette havde de danske sønderjyder måttet bære i Köller-perioden. Den mest omtalte sag, Lübke lagde navn til, var nålestikspolitikken i forbindelse med oprettelsen af en dansk folkehøjskole i Sydslesvig. I 1948 forelå tysk tilladelse til at bygge højskolen i det natur-

skønne område ved Sankelmark Sø, nær det danske krigsmindesmærke, men i sidste øjeblik fik Lübke i sin egenskab af landråd i Flensborg forhindret, at den endelige byggetilladelse blev givet. Bl.a. påberåbte han sig fredningshensyn. Ikke desto mindre lod det sig gøre i årene 1951–52 at bygge det tyske Grenzakademi samme sted, og den danske højskole måtte søge over til Jaruplund.

Et Lübke-initiativ, som man fra dansk side må se med respekt på i faglig henseende, er det nævnte Programm Nord, et landvindingsprojekt oprindeligt for vestkysten, men senere omfattende størstedelen af Sydslesvig, som man kun kan sammenligne med f.eks. afvandingen af den danske Tøndermarsk i 1920'erne, eller endnu mere omfattende og dristige arbejder i Holland. Lübke havde, som nævnt, fra sine unge år været udstykningsmand, og da han yderligere havde gode forbindelser i Bonn og politisk måtte se det som en hovedopgave at skaffe de mange flygtningebønder østfra et varigt eksistensgrundlag, var et grundforbedringsprogram i landbrugslandet Slesvig-Holsten helt i pagt med tidens krav og det tyske nationale formål. Dertil kom naturligvis behovet for et modtræk mod den endnu stærke danske bevægelse.

Der blev i de følgende år investeret milliardbeløb på den sydslesvigske vestkyst og i højdyrgens svagt befolkede geest-område.

Nyt land blev indvundet, nye diger rejste sig, og helt nye, »færdigsyede« landsbyer opstod. Det er forståeligt, at Programm Nord både som plan og realitet fik en blandet modtagelse fra dansk side i Sydslesvig, ja, en overgang blev det nærmest mistænkeliggjort fra bl.a. »Flensborg Avis«'s side. *Men Fr. W. Lübkes fremstød i Sydslesvig lod nu også en udpræget realpolitiker træde frem af Sydslesvigsk Vælgerforenings rækker. Det var den unge begavede landdagsmand, sparekasestyrer Berthold Bahnsen i Læk, en nevø af de nationale friseres »konge«, Johannes Oldsen.* Bahnsen var blevet grebet af det nordiske frihedssyn, mens han under krigen gjorde tjeneste som tysk soldat i Norge. Han var kun 34 år gammel, da han i 1947 rykkede ind i den kielske landdag som denne parlamentariske forsamlings Benjamin. Politisk, ideelt og af temperament passede Bahnsen udpræget til sin tid. Hans frisisk-danske nationalfølelse var ægte, og dertil var han besjælet af en ærgerrighed, parret med overblik og økonomisk sans, der bød ham at være med helt forfra i genopbygningen af den sydslesvigiske hjemstavn.

Ud fra denne indstilling valgte Bahnsen, ikke uden modstand i mindretallet, at gå aktivt ind for det også i selve Danmark noget forkætrede Programm Nord. Han tog dog det forbehold, at flygtninge ikke måtte få tildelt flere brug, end hvad der svarede til flygtning-

geprocenten i hele Vesttyskland. Men hans grundsyn var, at en styrkelse af hjemstavns økonomi og erhvervsliv ville blive til gavn for alle landsdelens børn, altså også de danske. I sine taler formulerede Bahnsen ofte den tanke, at der på egnsudviklingens område krævedes ofre af både Kiel og Bonn, for at grænselandet Sydslesvig kunne blive den bropille, der i europæisk perspektiv var i stand til at befordre udviklingen fra nord til syd. Skønt Berthold Bahnsen, der døde altfor tidligt i 1971, ikke nåede at opleve Danmarks tilslutning til de europæiske fællesskaber, søgte han hele tiden som politiker at tilpasse sig denne situation.

Efter landdagsvalget i 1962 repræsenterede Bahnsen ene mand de danske sydslesvigeres interesser i parlamentet i Kiel. Han havde været medlem allerede, da den danske gruppe talte seks mand, men i 1954 mistede SSV sine fire mandater, skønt der blev afgivet ca. 42.000 stemmer på den danske liste, på grund af den nu indførte valglovsbestemmelse om, at kun partier, der havde opnået mindst 5 pct. af stemmerne eller et direkte mandat (kredsmandat) i hele landet Slesvig-Holsten, kunne få andel i tillægsmandaterne. Uden denne spærreklausul havde SSV efter forholdstalsvalgmanden været berettiget til 3 mandater. Nu etableredes i stedet en ordning med et dansk kontaktudvalg, der kunne forhandle med landsregeringen i Kiel om de

Berthold Bahnsen, sparekassedirektør i Læk, kommunalpolitiker (vice-borgmester) og dansk landdags-medlem til sin død 1971.

akutte problemer, og først som en direkte dansk betingelse for at indgå Bonn-København-erklæringen af 1955 fjernedes denne spærreregel for nationale mindretals vedkommende. Efter valget i 1958 rykkede Bahnsen og Samuel Münchow igen ind i landdagen. De danske lister havde ved dette valg fået godt 34.000 stemmer.

Den dansk-tyske aftale om mindretallenes rettigheder på begge sider af grænsen, kaldet Bonn-København-erklæringen, blev indgået i 1955 og skal ses i sammenhæng med Vesttysklands optagelse i NATO og den nævnte stærke danske utilfredshed med, at det danske mindretal på grund af valglovens spærreklause ikke mere kunne være repræsenteret i landdagen. Det var tyskerne, der

allerede i 1947 havde lanceret gensidighedsprincippet i grænselandet, men nu kunne dette princip vendes mod dem selv. *For mindre end en fjerdedel af de dansk-sydslesvigske stemmer kunne de tyske nordslesvigere dengang sende en repræsentant ind i det danske folketing.* Hertil må yderligere bemærkes, at folketinget er et lands- eller rigsparlament, mens landdagen i Kiel trods alt kun er lovgivende forsamling og kun selvstændig på det kulturelle område, først og fremmest skolelovgivningen, for en enkelt af de tyske delstater. Før den danske valglov var blevet ændret og valgkredsens antal forøget med 1 fra 6 til 7 i Sønderjylland af hensyn til det tyske mindretals chancer, havde der fundet et skarpt ordskifte sted i landdagen. Ministerpræsident Lübke beklagede sig i en tale over hjemmetyskernes manglende valgchancer og tilføjede: »I Nordslesvig drejer det sig endda om loyale statsborgere«. Hentydningen var ikke til at tage fejl af. Den danske gruppeformand, Münchow, greb da også insinuationen i flugten og afbrød fra salen: »Er vi da ikke loyale tyske borgere?« Som svar efterlyste Lübke en loyalitetserklæring i stil med den, som en ganske lille kreds af tyske nordslesvigere havde forfattet i 1943 for at afbøde det værste efter det tyske sammenbrud i 1945. Denne erklæring indgår i Bund deutscher Nordschleswigers fundats af 22.9.1945. Lübkes kurs blev den samme: han ville afpoli-

tisere, pacificere den danske folkedel i Sydslesvig. Kravet om en loyalitetserklæring må forekomme overflødig, da f.eks. mindretallets unge mænd havde udført den tunge krigstjeneste, og da alle i øvrigt havde overholdt landets love.

Under forhandlingerne i Paris den 22. oktober 1955 om Vesttysklands optagelse i NATO blev det slesvigske spørgsmål endnu engang i historien bragt op på storpolitisk plan. Få dage før havde udenrigsminister H. C. Hansen i en tale i folketinget præciseret det standpunkt, Danmark ville indtage i synet på Vesttysklands remilitarisering. Han udtalte bl.a.: »Det er... regeringens håb..., at Tyskland vil vise samme forståelse af den betydning, en frisindet mindretalspolitik her vil kunne have, således at det dansksindede mindretal i Sydslesvig får mulighed for at opnå en rimelig repræsentation i den slesvig-holstenske landdag og leve sit liv på dansk kulturgrundlag...«. H. C. Hansen anslog de samme strenge under NATO-rådsmødet i Paris, der blev overværet af den unge forbundsrepublik's gamle kansler, Konrad Adenauer. Om behandlingen af nationale mindretal sagde H. C. Hansen i sin officielle tale, at den meget vel kunne få karakteren af et symbol, »nemlig symbolet på vort fremtidige samarbejde, således som vi gerne ser det«. Til ære, ikke mindst for Adenauer, gennemgik H. C. Hansen videre problemerne i enkeltheder — »skar

dem ud i pap« — og den tyske reaktion var nærmest lynhurtig. Her stod noget på spil, som Adenauer næppe havde forudset. Han havde en privat samtale med den danske udenrigsminister samme dags aften, ligesom han straks satte sig i forbindelse med ministerpræsidenten i Kiel, CDU-partifællen Kai-Uwe v. Hassel. Denne indbød senere repræsentanter for Sydslesvigsk Vælgerforening til en forhandling om specielt en løsning af spørgsmålet om mindretallets repræsentation i landdagen. Danskerne stod fast på, at 5-pct.-klausulen helt skulle fjernes, og det blev da også omsider resultatet. Fra den danske regerings side havde man sat selve spørgsmålet om anerkendelse af Vesttyskland som NATO-partner ind for at opnå en ændring i den slesvig-holstenske valglov.

Men gensidighedskravet var i mellemtiden blevet et så fast forankret princip, at man fra dansk side ved samme lejlighed tildelte de hjemmetyske skoler i Nord-slesvig eksamensret. Herefter var det muligt for det tyske mindretal at genoprette et gymnasium i Åbenrå, ligesom det danske privatskolevæsen i Sydslesvig opnåede eksamensrettigheder og fra nu af begyndte at få beskedne tyske statstilskud. Spørgsmålet om tilskud til mindretallenes skolevæsen illustrerer på udmærket måde, hvor svært det er i et grænseland at øve millimeter-retfærdighed. Danmark har en privatskolelov, hvorefter der ikke kan

Kai Uwe von Hassel, ministerpræsident i Kiel 1954 til 1963 – altså også på tidspunktet for København- og Bonn-erklæringerne 1955.

opstå problemer med hensyn til omfanget af de tilskud, mindretallets skolevæsen er berettiget til at få. Syd for grænsen findes ikke en tilsvarende lov, hvorefter støtten til Dansk Skoleforening for Sydslesvig mere eller mindre får karakter af en gave, der år for år skal bevilges i forbindelse med fremsættelsen af et finanslovsforslag. Af samme grund er dette spørgsmål den dag i dag principielt uafklaret og har ikke fundet en tilfredsstillende løsning. I landdagen har derfor både Berthold Bahnsen og hans efterfølger, Karl Otto Meyer, år efter år måttet rejse denne sag.

Mens Hermann Clausen endnu var medlem af den tyske forbundsdag i Bonn, udførte han et energisk politisk arbejde for at få indført en undtagelsesparagraf i den vesttyske forfatnings valglov

med henblik på den famøse 5 pct.-klausuls virkninger for Sydslesvigsk Vælgerforening ved alle valg, altså også forbundsdagsvalgene. Et vægtigt argument, der kunne fremføres, var, at Forbundsforfatningsdomstolen i Karlsruhe 5.4.1952 i en kendelse om spærreklausuler klart havde udtalt, at SSV som parti for et nationalt mindretal ikke kunne opfattes som et splittelsesparti i lovens forstand. Disse drastiske spærreregler tog retfærdigvis ikke specielt sigte på at holde det danske mindretal ude fra de tyske parlamentariske forsamlinger, men var affødt af de dårlige erfaringer fra Weimar-republikkens tid med de mange splittelsesparter, som igen var med til at lette Hitler adgangen til magten. Hermann Clausen kunne i en tale i forbundsdagen den 17. juni 1953 henvise til forfatningsdomstolens udtalelse om, at SSV, der samlede en femtedel af stemmerne i en geografisk klart afgrænset landsdel, »hvis kulturelle fysiognomi også har modtaget sit præg af mindretallet, ikke er et splittelsesparti«. Nationale mindretal kunne ikke henregnes til en sådan gruppe. Spærreklausulen på forbundsplan faldt for det danske mindretals vedkommende, men da hverken mandaterne i Bonn (eller Kiel) af den grund foræredes væk, men stadig skulle betales med prisen for mindst det »billigste« mandat, havde Clausen for så vidt vundet en Pyrrhussejr. Fritagelsen fik ingen praktisk betydning i Bonn. For at genvinde mandatet skulle

mindretallet mønstre ca. 50.000 stemmer ved det følgende forbundsdagsvalg. Dette fandt sted samme år, i 1953. SSV opnåede »kun« 44.585 stemmer og har ikke siden haft mulighed for at blive repræsenteret i Bonn.

Forbundsdagsvalgene finder sted hvert 4. år, og SSV deltog i dem – som en national manifestation – indtil 1965. Fra dette år opgav man at gå til valg for en sag, der i overensstemmelse med almindelig hovedregning var håbløs. Spørgsmålet om at finde frem til en eller anden form for et rådgivende sydslesvigsk udvalg, der skulle have kompetence til at fremføre ønsker og krav vedrørende mindretallets kulturliv, blev først løst i 1965, da det tyske mindretal i Nordslesvig mistede sit folketingsmandat uden større håb om at genvinde det på egen liste, d.v.s. Slesvigsk Parti. *Da-værende statsminister Jens Otto Krag tilbød da mindretallet at stå i spidsen for et særligt kontaktudvalg, hvori den tyske folkegruppe kunne blive repræsenteret med tre medlemmer og ved regelmæssige møder på Christiansborg fremkomme med uløste spørgsmål, særlig af kulturel art, for mindretallet.*

Da det danske kontaktudvalg i København var blevet etableret og kommet i gang, foreslog vesttyske socialdemokratiske politikere – stadig i henhold til det uofficielle gensidighedsprincip – at der blev oprettet et tilsvarende tysk-dansk

kontaktudvalg i Bonn. Dette skete under højtidelige former og med genklang i tysk TV den 1. juli 1965. Først året efter blev der imidlertid indkaldt til et egentligt arbejds-møde. Her var ingen ministre til stede, kun embedsmænd. Fra dansk side i Sydslesvig var længe »sparet op« til at bringe spørgsmålet om mindretallets integritet på bane i forbindelse med den under udarbejdelse værende tyske undtagelseslovgivning. Dette lovkompleks skulle angiveligt sikre den tyske stat mod ekstraordinære farer. Det var altså en sag, der angik fremtiden, hvorimod mindretallet havde krav at gøre gældende med henblik på fortiden. Det drejede sig om at opnå erstatning til naziforfulgte. Her tog lovudkastet kun sigte på mennesker, der i Hitler-tiden var blevet forfulgt af klart politiske, religiøse eller racemæssige grunde. For dette spørgsmål kom op i kontaktudvalget på de danske sydslesvigeres foranledning, var den officielle tyske holdning blevet præjudiceret ved forskellige retsinstanser. De tyske domstole, der havde fået indbragt danske klager over afviste erstatningsansøgninger, henviste i deres domsbegrundelse gennemgående til, at der var forskel på nazistisk forfølgelse af politiske grunde og forfølgelse af tysk-nationale grunde. Endnu klarere udtrykte Forbundsdomstolen (Bundesverfassungsgericht) i Karlsruhe sig ved en dom af 15. januar 1958: »Den nationale modsætning, der har været til stede mellem ty-

skere og danske i grænseområdet mod Danmark, beroede... ikke på nationalsocialismen som sådan«. Frit omskrevet: Forfølgelser af nationale mindretal er et historisk begreb, der altid har fundet sted, og sådanne var derfor trods alt ikke Hitlers opfindelse. Efter denne forudgående procedure kunne kontaktudvalget ikke komme længere med sagen, end at den tyske stat gik med til at yde et symbolsk beløb til det danske mindretals kulturelle arbejde. Efter at der var givet afslag på de individuelle andragender om erstatning, hed det bittert i en dansk kommentar om de to kontaktudvalgs arbejde og resultater: »Pikant er det, at resultatet indtil nu (juni 1966) bl.a. er, at man fra dansk side nu yder pension til nazistiske kollaboratører, medens man fra tysk side stadigvæk nægter at give erstatning til dem,

der blev forfulgt af nazisterne.« (Sydslesvigsk Pressetjeneste 27.6.1966).

Med indgåelsen af København-Bonn-erklæringerne af 1955 om garantier for de to nationale mindretals grundlovssikrede rettigheder og begge herbergstaters sikkerhedspolitiske samarbejde inden for rammerne af NATO fulgte lidt efter en periode med afspænding ved grænsen. Udtrykket »Front og Bro« blev mere end en etikette. Dog er der grund til at sætte en streg under, at mindretalserklæringerne netop er *erklæringer* og ikke en dansk mindretals*traktat*. Tilsvarende understregede daværende stats- og udenrigsminister H. C. Hansen i en tale i februar måned 1954, hvor han kom ind på disse problemer, at »en erklæring om grænsen er ufnøden og uønskelig«. I Syds-

lesvig karakteriserede Niels Bøgh Andersen ved en lejlighed »efter freden« den ny tingenes tilstand på følgende måde: »Det er blevet svært at være dansk mindretal i Sydslesvig, fordi det er så let!« Denne vending er blevet et bevinget ord, fordi den udtrykker en vis sandhed med et paradoks.

Men tilbage til det daglige politiske arbejde dernede under de ny auspicer. Ved landdagsvalget i 1962 var det danske stemmetal faldet til 26.883 eller 10,9 pct. af stemmerne i Sydslesvig. Disse stemmer var kun nok til ét mandat – Berthold Bahnsens. Han genvalgtes i 1967 på grundlag af 23.577 stemmer og igen i 1971 (19.720 stemmer). Den sidste periode kom kun til at vare et halvt årstid. I en alder af 58 år døde Berthold Bahnsen pludselig og afsluttede dermed 1945-generationens vanskelige politiske virke i landdagen. Bahnsen var ved sin død et højt anset medlem af den slesvig-holstenske landdag. *Et konkret udtryk for dette var, at han ene mand blev anset og betragtet som en »gruppe«, på tysk udtrykt som SSV-fraktionen.* Det betyder i praksis, at den danske landdagsmand i Kiel f.eks. kan trække på ekspertbistand i selve landdagen og er udvalgsberettiget som andre af de partipolitiske grupper, f.eks. med sæde i landdagens præsidium (Ältestenrat).

Som Bahnsens stedfortræder rykkede Sydslesvigsk Vælgerforenings daværende landsfor-

mand, chefredaktør Karl Otto Meyer ind i landdagen i efteråret 1971. Hans mandat blev bekræftet ved landdagsvalget i 1975, da SSV opnåede 20.703 stemmer, eller ca. 1.000 flere end ved det foregående valg. Bagefter kunne det udregnes, at stemmetallet fra 1971 ikke ville have været tilstrækkeligt til at sikre det danske mandat. Befolkningstilvæksten og en tendens til stigende valgdeltagelse er jævnt med til at hæve mandat-»prisen«.

Karl Otto Meyer står endnu midt i sin politiske gerning, som han til usigelig lettelse syd og nord for grænsen fik fornyet ved det over forventning gode resultat ved landdagsvalget 29.4.1979. Det er ikke hensigten her at vurdere Meyers indsats som en helhed, ligesom der ingen grund er til at understrege forskelle og ligheder mellem Bahnsen og hans mere agitatorisk skolede efterfølger. Dog er det naturligt at gøre opmærksom på, at Karl Otto Meyer har taget Bahnsens udprægede vilje til at fungere som landdagens »sociale samvittighed« i arv, en arv, der blev grundlagt i efterkrigstiden med dens overvældende række af uløste, sociale spørgsmål. Dengang blev den danske landdagsfraktion mødt med skepsis fra tysk side. Med Bahnsen og Meyer fulgte anerkendelsen for et arbejde med henblik på hele landsdelens tarv.

For Karl Otto Meyer personligt fandt værdsættelsen mange ud-

tryk både fra dansk og tysk side, da han i foråret 1978 fejrede sin 50-års fødselsdag i Skovlund, hvor han har haft sit hjem, siden han kom dertil som ung lærer i 1950. Tales der i disse år meget om afspænding og fordragelighed i grænselandet, står Meyer ikke desto mindre som repræsentant for en dansk-sydslesvigsk generation, der i sig rummer væsentlige træk af grænselandets nyere historie, også den barske del. Da han i oktober 1944, kun 16 år gammel, blev indkaldt til tysk krigstjeneste, flygtede han til Danmark og blev aktivt medlem af modstandsbevægelsen på Sydfyn. Han fik sin læreruddannelse på Skårup Seminarium og vendte i 1949 tilbage til hjemstavnen for at tage en lærergerning op. Men endnu engang ramte den hårde hånds politik også ham. De tyske myndigheder fandt en tale, Meyer holdt i Sønderborg i januar 1952 om faren ved en tysk genoprust-

ning, provokerende og tilbagekaldte hans undervisningstilladelse. Dette »Berufsverbot« længe før ordet overhovedet var opfundet kom til at vare i to år. Efter at have gjort sig stærkt gældende inden for det danske arbejde på flere områder valgtes K. O. Meyer i 1960 til Sydslesvigsk Vælgerforenings landsformand. Dermed var en handlekraftig linie anslået. Den unge landsformand blev flittigt benyttet som taler både i Danmark og i Sydslesvig. Man mærkede hurtigt, at han var stærk, ved lejlighed pågående, i sin argumentation. Da Meyer i 1963 overtog den redaktionelle ledelse af »Flensborg Avis« efter Jacob Kronika, fik også danskhedens gamle talerør en kraftigere politisk understregning.

Fortrolig med forholdene i Danmark og det øvrige Skandinavien har K. O. Meyer i lânddagen haft mod til at opstille den moderne nordiske velfærdsstat som en model over for den tyske modpart. Det har ikke altid været helt så populært, som det måske kan lyde. I et svar til Abgeordneter Meyer under finanslovdebatten i Kiel for nogle år siden mindede den meget konservative og typisk intellektuelle ministerpræsident, dr. Gerhard Stoltenberg, om, at der måske ikke var så meget at lære i Danmark lige i øjeblikket! Dansk økonomi talte sit tydelige sprog herom. Så var det nok bedre, fortsatte regeringschefen, at tage fremskridtene i behersket tempo, fordi det altid faldt sværere at bli-

ve tvunget til at gå tilbageskridtets vej, når man først var kommet lovlig højt op.

Politisk arvegods er den stadig mere påtrængende opgave at sikre en rimelig tysk dækning af udgifterne til et dansk skolevæsen med ca. 6.500 elever, ca. 450 lærere og 58 skoler ud over hele Sydslesvig. Deres spredte beliggenhed og forskellige størrelse nødvendiggør en omfattende skolekørsel med egne busser. Dansk Skoleforening for Sydslesvig driver foruden alt andet landstedens største vognmandsforretning! Det koster altså sammen penge. Efter en beregning i 1978 dækker det tyske tilskud kun 34 pct. af de faktiske udgifter til det danske skolevæsen, medens f.eks. de tyske privatskoler i Nord-slesvig får refunderet 75 pct. af deres udgifter gennem danske statstilskud. Hidtil har det været tysk praksis at yde 80 pct. (85 pct. for Duborg-skolens vedkomme) af de gennemsnitlige udgifter pr. elev i de offentlige tyske skoler og det kun til driftsudgifter, ikke anlægsudgifter som ved privatskoler i Danmark. Karl Otto Meyer har med eftertryk krævet tilskudet fastlagt som 100 pct. af disse gennemsnitsudgifter, hvilket vel at mærke ikke vil betyde, at det danske skolevæsen får alle sine udgifter dækket fra tysk side, ligesom Meyer har foreslået en trinvis forhøjelse op til maksimum. Det knebne CDU-flertal i landdagen afslog det danske andragende i 1978, men efter fornyede skarpe

indlæg af Karl Otto Meyer blev en forhøjelse til i det mindste 90 pct. svarende til 1 mill. DM mere på årsbasis stillet i udsigt sammen med budgetlægningen 1979. Meyer havde sat sagen så meget på spidsen, at han forudså danske demonstrationer i Sydslesvig, dersom landsregeringen fremover ville fastholde sit afslag på de berettigede danske skolekrav.

Hidtil er fortrinsvis talt om »storpolitikken«, d.v.s. SSV's repræsentation i forbundsdagen og landdagen. Det er særlig indsatsen her, der har skabt overskrifterne og er nedfældet i historieskrivningen. Det kommunalpolitiske billede tegner sig mest markant i Flensborg, hvor det danske parti i de første år efter 1945 havde flertallet og stillede både overborgmester og bypræsident. Siden blev SSV det næststørste parti og har nu i en længere årrække været det trediestørste. Dette giver en placering som tungen på vægtskålen ved de afgørende afstemninger og ved valget af bypræsident og overborgmester. Ved det gode kommunalvalg i marts 1978 lykkedes det at forøge SSV's mandattal i Flensborg Byråd fra 8 til 9. En dansk borgmester (dr. Helmut Christensen) har siden 1956 ledet byens kæmnerafdeling, og en anden dansk repræsentant (K. H. Hagenau) er udvalgsformand (decernent) for brandvæsen, renovation m.v. I denne egenskab fører han i indeværende periode (1979) forsædet for den fælles

dansk-tyske kommission, der som led i det praktiske grænseoverskridende arbejde er nedsat med henblik på rensningen af Flensborg Fjord.

Når talen er om det danske kommunalpolitiske arbejde i Flensborg, trænger et skisma inden for byens danske arbejderbevægelse sig frem i det historiske tilbageblik. Det blev lige skitseret indledningsvis. Mens såvel danskorienterede (Münchows folk) og tyske socialdemokrater i Flensborg og Slesvig straks efter kapitulationen kunne enes om at søge kontakt med det danske socialdemokrati for at få hjælp til, at Sydslesvig kunne vende tilbage til Danmark, indtog det slesvig-holstenske og tyske socialdemokrati, der var blevet reorganiseret under Kurt Schumachers ledelse, som

helhed en helt anden stilling. På et møde 7.7.1946 i Husum kritiserede Schumacher i skarpe vendinger Flensborg-socialdemokraternes holdning og erklærede, at Sydslesvigs befolkning var tysk og ville være tysk.

Resultatet blev en regulær socialdemokratisk splittelse både i Flensborg og Slesvig. Arbejderne ville ikke bøje sig for Schumachers diktat. I stedet fik Flensborg to socialdemokratiske foreninger. Den ene var en officiel SPD-afdeling, som blev etableret overvejende af flygtninge, mens den anden, danskorienterede forening tog navnet *Sozialdemokratische Partei Flensburg*, forkortet SPF, og altså ikke at forveksle med SPD. Naturligvis måtte uenigheden »mellem brødre« også berøre forholdet til det danske socialdemokrati. Det danske socialdemokratis leder, statsminister Hans Hedtoft, og hans tyske kollega, Kurt Schumacher, søgte hver på sin side at være mæglere. I februar 1951 havde Hedtoft i Bonn en samtale med Schumacher om splittelsen i Flensborg. Hen på sommeren samme år havde SPF's ledere og danske socialdemokrater en forhandling i København. Hedtoft deltog også i et møde om spørgsmålet den 9. marts 1953 i Flensborg sammen med den nye SPD-leder Erich Ollenhauer. Men først den 25. juni 1954 opløstes SPF officielt. W. L. Christiansen, en af de unge kommunalpolitikere i efterkrigstidens danskhed, måtte hermed se sin rent danske

linie brudt. Socialdemokratiet i Slesvig-Holsten var derimod blevet styrket, SSV's byrådsfraktion i Flensborg samtidig svækket. »Sønderjysk Arbejderforening«, stiftet 27.5.1954, blev fra nu af den organisation, der samlede de danskorienterede arbejdervælgerne i Flensborg, og den lagde sig som støtteforening fra starten tæt op ad SSV. Det må beklages, at denne forening blev politisk isoleret, ikke alene af de tyske SPD'ere, men også af det danske Socialdemokrati og danske fagforeninger. Det viste sig endnu engang, at der i en grænseregion ikke kan føres doktrinær international arbejderpolitik. Tyske socialdemokrater er ligeså »nationale« som de borgerlige.

I en oversigt som denne er det ikke muligt at behandle SSV's politik og repræsentation kommune for kommune, amt for amt. Det er gået op og ned siden 1945, men i en status er det glædeligt at kunne notere, at kommunalvalget i 1978 som helhed blev en dansk sejr med en fremgang på godt 2.000 stemmer. Dette overraskende gode resultat bragte som nævnt mandatfremgang i Flensborg byråd (1 til i alt 9), i Slesvig-Flensborg amtsråd (1 til i alt 4) og for kommunerne som helhed fra 99 pladser til i alt 101. Denne fremgang på 2 mandater skal tilmed opveje tabet af de to siddende SSV-amtsrådsmedlemmer i Nordfrislands Amt. SSV's liste ude vestpå manglede kun 0,1 pct. i at nå spærregrænsen på 5 pct.,

men lidt har også vægt, så efter valget måtte man tage afsked med bl.a. de nationale friseres mangeårige leder, gdr. Carsten Boysen, Risum. SSV havde for få reserver til at modstå et vist frafald til det nye miljøparti, der opstillede på vestkysten under navn af »Den grønne Liste« og med en så populær personlighed som folkesangeren Knut Kiesewetter som trækplaster på listen. Spørgsmål som fredningen af Vadehavet, angsten for at der skal opføres et atomkraftværk her o.s.v. gav det nye parti vind i sejlene.

Alle tal skal naturligvis ses i forhold til det tyske flertal. Men både i det politiske som i det kulturelle mindretalsarbejde gælder det mere end nogensinde, at nok er det kvantiteten, der tæller i et demokrati, men kvaliteten er det bærende. En levende illustration af, hvad et enkelt SSV-kommunalrådsmedlem trods alt er i stand til at udrette, har Hans Kring givet i en artikel i Sydslesvigsk Forenings medlemsblad »Kontakt« (februar 1978) vedrørende arbejdet i Wees kommunalbestyrelse (Angel). Han skriver bl.a., at i Angel var det længe sådan, at de store bønder førte ordet i sognerådet, mens de danske medlemmer mest kom fra det jævne lag og derfor havde det ekstra svært. Et mundheld i Angel siger, at før man tager en anden i favn, »dor wurn erst de Schwänze tellt«. I Angel er kvægbrug det fremherskende, og derfor er en anseelse ligefrem proportional med antallet af ko-

haler i stalden, på dansk taler man om at måle i hartkorn. I dag er det anderledes, fastslår Hans Kring, der har været sognerådsmedlem på de fede jorder en årrække. Det er ikke udelukkende den enkeltes fortjeneste, fortsætter han, men må i første række tilskrives den liberale tyske CDU-grundindstilling. Sognerådsarbejde er jo ikke kun at yde tilskuð til det ene og andet, men også at være med til at navngive gader og veje, beskytte det landlige miljø i forbindelse med forskellige byggeplaner o.s.v. Alt dette kræver saglig udvalgsbehandling, og takket være gruppefællesskabet med SPD har Kring deltaget i de fleste af disse forhandlinger.

Og Kring slutter sin artikel: »I det kommunalpolitiske arbejde er der til stadighed brug for nye ideer. Derfor bør ingen dansk have betænkelighed ved at stille sig til rådighed for arbejdet, for der er stadig brug for nye kræfter. Ingen véd på forhånd, hvorledes historiens hjul vil bevæge sig: om det bliver til fordel eller ulempe for os danske. Derfor bør vi være parate til at benytte enhver lejlighed til at komme vort mål nærmere«.

Disse betragtninger ligger ikke så fjernt fra, hvad et lille parti i Danmark, f.eks. det tyske mindretals Slesvigsk Parti i Nordslesvig, utvivlsomt vil gøre gældende. Alligevel er de politiske forhold i Sydslesvig så forskellige fra de danske, at det kan være praktisk med henblik på kommende dan-

ske valg i Sydslesvig at se lidt nærmere på den tyske valglov og valgpraksis. Forskellen begynder ved, at de tyske valg altid holdes om søndagen i tiden fra kl. 8—18. Formålet med at bruge helligdagene til valghandlinger er, at ingen vælger skal være forhindret i at deltage i valget på grund af arbejde eller andre pligter. Ved kommunalvalgene (amts-, byråds- og sogneråds) er kandidaterne dels opført på stemmesedlerne, og dels på et listeforslag, der forud indgives til valgkontoret. Hvis en kommunalbestyrelse i en landkreds f.eks. tæller 13 medlemmer, vælges de syv ved direkte valg og de seks på den omtalte partiliste, undertiden også omtalt som »reservelisten«. Man taler om at blive valgt direkte ind (anset som en særlig ære) og om at komme ind på reservelisten. Systemet kan delvis sammenlignes med de danske kredsmandater og tillægsmandater. Dog er det sådan, at man i Sydslesvig er i stand til at stemme på flere kandidater, der godt kan tilhøre forskellige partier. I det nævnte tilfælde, hvor der skal vælges 13 medlemmer, vil der kunne sættes kryds op til syv forskellige steder ved kommunalvalget, hvortil yderligere kommer retten til at sætte et enkelt kryds på en ekstra stemmeseddel i en anden farve til amtsrådsvalget (tysk: Kreistagswahl). Der må blive slidt nogle blyanter i stemmerummet! Mandatfordelingen afgøres efter den d'Hondtske forholdstalsmetode.

Omkring tre uger før valgdatoen er der åbnet mulighed for at stemme pr. brev efter noget mere liberale regler end i Danmark, selv om det også her i nærdemokratiets navn er blevet lettere. Syge og svagelige vælgere kan få teknisk hjælp ved stemmeafgivning på deres bopæl af enhver anden befuldmægtiget medborger. Denne medhjælper ved stemmeafgivningen i hjemmet kan godt være en besøgende politisk kandidat. Stemmeafgivning pr. brev forekommer på denne måde langt hyppigere i Tyskland end i Danmark. Ordningen opmuntrer naturligvis også de opstillede kandidater til at slide trapperne. Ikke mindst de danske politikere er flinke til at aflægge husbesøg. De har brug for at få alle reserver frem. Som tidligere nævnt mistede SSV to vigtige pladser i Nordfrislands amtsråd, fordi der manglede nogle få hundrede stemmer i at nå op til de krævede 5 pct. Omvendt havde SSV i Rendsborg/Egernførde amt, det sydligste, ved samme valg en fremgang på 300 stemmer til trods for, at der ingen chance var for at opnå repræsentation. Men sådan en fremgang giver løfter for fremtiden.

Valgretsaldere ved alle valg i Tyskland har siden 1970 været 18 år. Ved valgene til landdag og forbundsdag er Sydslesvig opdelt i flere valgkredse. Ved landdagsvalget opstiller SSV kandidater i alle valgkredsene og på en særlig landsliste. Det drejer sig kun om

få kandidater sammenlignet med et kommunalvalg, hvor SSV sidste gang opstillede ca. 600 kandidater. Det store antal følger bl.a. af, at kommunerne i Sydslesvig gennemgående er langt mindre end de danske primærkommuner. Der er også flere amter. Mens Nord-slesvig siden kommunalreformen i 1970 kun har bestået af ét amt, Sønderjyllands Amt, har Sydslesvig efter en tilsvarende reform beholdt tre amter: Slesvig/Flensborg, Nordfrisland og Rendsborg/Egernførde. Flensborg by indtager en særstilling som »kredsfri« by, d.v.s. at den ikke sorterer under amtsrådet og følgelig heller ikke vælger medlemmer til dette. De tyske partier opstiller ikke under bogstavbetegnelse, men har et bestemt nummer. SSV er placeret på stemmesedlen som nr. 4. Ved de overregionale valg har hver vælger to stemmer, hvoraf han/hun kan give den første stemme til en kandidat i valgkredsen, den anden til et parti. De sidstnævnte stemmer fordeles efter det d'Hondtske system. Fra mandatgevinsten på landslisten fratrækkes det antal mandater, som det pågældende parti har opnået ved »direkte valg« i selve valgkredsen. De resterende mandater tildeles fra landslisten, altså igen en variation af den danske valgordning med tillægsmandater.

Denne beretning om dansk politik i Sydslesvig efter 1945 begyndte med kommunerne og sluttede med kommunerne. Det er ikke tilfældigt. Da den danske hjem-

*Karl Otto Meyer og Gerhard Weblitz
sammen med forbundskansler
Helmut Schmidt og formanden for
den socialdemokratiske gruppe i
Landdagen Klaus Mathiesen 1979.*

stavnbevægelse efter krigens ragnarok og 12 års brutalt nazistisk styre havde mulighed for at hævde sig politisk, startede det på det kommunale plan. Danskerne havde en naturlig interesse i at medvirke til et stærkt kommunalt selvstyre efter engelsk mønster, og da den tyske forbundsstat blev oprettet 23.5.1949, indgik det kommunale selvstyre som et vigtigt led i den nye forfatning. Den tyske grundlovs givere havde ikke glemt, at det var kommunerne, der bar og opretholdt staten i den umiddelbare efterkrigstid, da hele den centrale administration var brudt sammen. Derfor er det kommunale selvstyre garanteret både i grundloven og i de enkelte Länders forfatninger. Den tyske kommunalforvaltning fører sine traditioner tilbage til den prøjsiske statsmand, friherre vom und zum Stein, der som minister i be-

gyndelsen af 1800-tallet fik gennemført en række reformer. En fortjenstfuld indsats i kommunal tjeneste belønnes i dag med den såkaldte vom Stein-medalje. Den er også givet til flere af SSV's repræsentanter.

Det arbejde, der gøres af SSV's godt 100 kommunalrådsmedlemmer rundt om i Sydslesvig – fra Flensborgs skuskraber-rådhus til det mindste sognerådslokale, er ikke det, der står mest om i pjecer og lærebøger. Det er ikke de små steder, hvor samarbejdet nu oftest kan foregå harmonisk, der leverer de store overskrifter til aviserne. Ikke desto mindre er denne indsats helt uundværlig. Ganske vist kan man opstille det akademiske spørgsmål, om et nationalt mindretal kan være et politisk parti, men lige så rigtigt er det, at de danske i Sydslesvig må være

med til at præge og forme demokratiet »ved græsrodderne«. Det kan være trivielt at blive ved med at skulle kæmpe for kulturernes ligeberettigelse ikke bare som et slagord, men som det helt konkrete, som når det f.eks. drejer sig om rimelige tilskud til danske børnehaver, biblioteker, ungdoms- og idrætsarbejde, social forsyng o.s.v. I afspændingens tegn er her opnået ganske anseelige resultater, men kultur, demokrati, det enkelte menneskes tarv er jo ikke statiske begreber. Der må sørges for gode vækstvilkår.

Forud for kommunalvalget 5. marts 1978 understregede Sydslesvigsk Vælgerforenings landsformand, skoleinspektør Gerhard Wehlitz, Kappel, i et opråb, at SSV's politik ikke er grundlagt på ideologier, men skal tjene samfundet som helhed i dets stadige udvikling. Det kan gøres gennem praktiske og saglige forslag. Formanden nævnte en række punkter, hvor der endnu må sættes ind, men fremhævede også den danske valgdeltagelses ideelle sigte, nemlig at give udtryk for den danske folkedels selvfølelse. »Et godt valgresultat for SSV er udtryk for loyalitet og solidaritet over for alt det, der knytter os sammen«.

SSV betegner sig med forkærlighed som et regionalt parti, d.v.s. som det parti, der helt selvstændigt kan pege på, hvorledes problemerne bør løses her og nu. Det kniber mere med sagligheden og realitetssans hos de to tyske ma-

stodont-partier, det konservative CDU og det socialdemokratiske SPD, der er tilbøjelige til at bruge kræfterne – og talegaverne – på indbyrdes kævlerier af ideologisk art. I denne forbindelse spares der ikke på grovhederne. Gang på gang har SSV's repræsentanter peget på, at der skal egnsudviklingsprogrammer til i Sydslesvig for at skabe flere arbejdspladser i den gennem menneskealdre forsømte landsdel, industrinationen Tysklands udørk. Andre hovedkrav er en forbedring af sygehusvæsnet i Flensborg og sikring af denne bys næststørste arbejdsplads, skibsværftet, hvor mange dansksindede er beskæftigede, og hvor et dansk byrådsmedlem er fællestillidsmand (rådmand Hans-Olaf Christensen). Alene dette sidste er sammen med meget andet et solidt bevis på, at tiderne har forandret sig. Efter de to krige råbte man »Speckdänen« efter dem, som havde valgt den danske vej. Nu indbyder man vore landsmænd til samarbejde.

Nå-ja, alt har jo en grænse. Det kneb desværre noget med samarbejdet, da Karl Otto Meyer op til landdagsvalget 1979 truede med at blive valgets »sorte hest«, eller måske snarere tungen på vægtskålen ved den efterfølgende regeringsdannelse. Udelukket fra et vigtigt valgmøde i tysk TV som det eneste af landdagens fire politiske partier var der ingen grund til at takke alt for meget for samarbejde. Og som røster fra fortiden hørtes tyske beklagelser over, at

Karl Otto Meyer som genvalgt landdagsmedlem sammen med formanden for Sydslesvigsk Vælgerforening skoleinspektør Gerhard Wehlitz natten efter valget den 29. april 1979.

netop SSV's repræsentant kunne blive den, der kom til at afgøre regeringsfarven de næste 4 år. Ikke alle ville anerkende, at et mandat er et mandat.

Foruden at de 22.291 danske stemmer, godt 1.500 flere end ved sidste landdagsvalg, sikrede Karl Otto Meyers genvalg, fik valget en sådan udgang med knebent CDU mandatflertal, at der ikke blev brug for SSV's lod i vægtskålen. Det kunne have skabt strid og splittelse i den danske lejr, der naturligvis ikke er en homogen blok i politisk henseende, hvis loddet skulle have været kastet.

Det har også kort været strejft, at der dansk-tyske samarbejde kan medføre en opblødning af kulturfronten, af danske sydslesvigeres identitet. Det kvantitative tyske pres er under alle omstændigheder til stede i form af omverdens sprog, radio og TV, aviser og

ugeblade, administrationen o.s.v. Det koster energi og arbejde at hævde sig som dansk mindretal. Grænseforeningens årbog 1977 »Dansk konsolidering«, skrevet af rektor Knud Fanø, går ind på en række af disse konkrete ting.

Det danske sprog står ganske stærkt i Sydslesvig. Danske sydslesvigere er ved at gøre sig gældende i dansk litteratur. »Det lille Teater« har sin egen scene i Flensborg, og omkring Læk arbejder et amatørteater med det sønderjyske folkemål. Der lånes mere og mere på Dansk Centralbibliotek o.s.v. Hvad der gennem disse påvirkninger sker i og med den enkelte, falder ind under det uvejelige og umålelige. Kommer de det danske nærmere? Det var i hvert fald meningen med dansk politik efter 1945. Siden er kun gået en lille menneskealder. Den er som en dråbe i historiens døninger.

Talsmand og værn

På Grænseforeningens sendemandsmøde den 29. september 1979 aflagde formanden, landsretssagfører E. Friebling, denne beretning:

I det, der mere af tidsvane end på grund af klima var sommeren 1979, fortsatte den tilstrømning af fremtrædende danske besøgende i Sydslesvig, der blev indledt af dronning Margrethe i 1978. Dronning Ingrid begav sig over grænsen og kunne for første gang stifte direkte bekendtskab med det Sydslesvig, som vi ved, har stået også dronning Ingrids hjerte nær. Og Folketingets præsidium, vor fornemste danske parlamentarske repræsentation, har været i Sydslesvig på et flere dages besøg. Næste lørdag følger statsministeren og undervisningsministeren.

Men ikke blot fra dansk side har man aflagt besøg i Sydslesvig. Forbundskansler Helmuth Schmidt har været der to gange.

Og det tyske mindretal i Nordslesvig fik besøg af forbundspræsident Walther Scheel.

Det dansk-tyske grænseland er med disse top-besøg rykket ind i både dansk og tysk offentligheds bevidsthed. Den trykte og talte presse fulgte jo med de fine gæster. Vi kan kun hilse det med glæde – og så udstøde et lille suk over, at det har skullet være nødvendigt med disse besøg for at få

vort grænseland ud af offentlig-hedens glemsel.

På det nyligt afholdte første fælles møde mellem den danske og den tyske regerings kontaktudvalg til de to landes mindretal udtrykte den tyske indenrigsminister den opfattelse, at mødet også var et led i ønsket om at fastholde bevidstheden om disse mindretals eksistens og tilværelse. Det er et ønske, vi helt og fuldt kan tilslutte os. Men i samme åndedrag må vi understrege den danske indenrigsministers udtalelse om, at dette fælles møde ikke er indledningen til dannelsen af et overkontaktudvalg. Den danske regerings linje lige fra 1864 har været og er altså fortsat den klare, at der ikke skal eller kan afsluttes traktater eller skabes fællesorganer med hensyn til grænselandets

mindretal. Sager skal stadig afgøres sag for sag. Det gælder på regeringsplan, som det også gælder på mere lokalt plan, nemlig samarbejde mellem myndighederne i selve grænselandet på begge sider af grænsen.

Da Folketingets præsidium besøgte Sydslesvig, udtalte formanden, fhv. udenrigsminister K. B. Andersen, at økonomiske vanskeligheder i Danmark – og dem har vi jo da – aldrig må tages som anledning til en nedskæring af tilskuddene til det danske arbejde i Sydslesvig. Formanden fik tilslutning fra alle præsidiemedlemmerne, og også fra Fremskridtspartiets Finnur Erlendsson, der dog havde nogle tilføjelser om, at de vesttyske tilskud gennem forhandlinger burde øges også i betragtning af den store danske

statsgæld til udlandet og, at de økonomiske vanskeligheder i Danmark nok kunne få indflydelse på tilskuddene.

Vi må være meget tilfredse med, at selve Folketingets præsidium har den indstilling til bidragene til dansk arbejde i Sydslesvig. Og vi vil gerne holde præsidiet fast på formandens udtalelse, der bør kunne opfattes som et tydeligt tilsagn om at undgå nedskæringer i bevillingerne.

Og det skal understreges netop på et tidspunkt, da f.eks. to så betydningsfulde arbejdsområder som skolevæsenet og biblioteksvæsenet har et overordentlig vel begrundet ønske om bevillinger, der i virkeligheden er nødvendige for, at arbejdet kan videreføres på fuldtud forsvarlig måde. Det gælder en del af skolerne, hvor udvidelser og fornyet udstyr til moderne undervisning har meldt sig. Og det gælder den udvidelse af Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, som længe har været både ønsket og planlagt.

Nu den 6. oktober tages udvidelsen af Duborg-Skolen officielt i brug. Statsministeren og undervisningsministeren vil være til stede, og det understreger begivenhedens betydning. Man kan så håbe, at ministrene vil tage hjem ikke blot overbevist om rigtigheden af dette byggeri, men også om, at der er andre byggeopgaver, der bør løses og løses nu.

Byggeriet ved Duborg-Skolen er

finansieret fra både dansk og tysk side. Vi forestiller os meget bestemt, at en fortsat finansiering af byggeopgaver kan løses på samme måde. Vi mener, det ligger i luften, at man fortsætter ad denne vej. Det vil være den rette måde til at leve op til mange og smukke og rigtige udtalelser fra officiel side.

Det kan ikke være meningen, at det danske arbejde i Sydslesvig skal udsultes hverken fra dansk eller tysk side. Det ville slet ikke stemme med de to landes officielle holdning til mindretalsforholdene.

Men man kan få visse betænkeligheder, når man iagttager, hvad der rører sig i den slesvig-holstenske landsregering. Nok har den nuværende landsregering under debatten om finansloven givet udtryk for villighed til at sætte tilskuddene til det danske skolearbejde i vejret, men det vil i bedste fald gå langsomt trin for trin at nå op på de danske ønsker og forslag om ligestilling mellem tilskuddene til dansk og tysk skolearbejde. Det kan skuffe os, at der synes at være en sådan modvilje mod lighed og retfærdighed og det på et tidspunkt, da der tales så meget om respekt for menneskerettigheder – og da den tyske indenrigsminister efter kontaktudvalgenes fælles møde i København netop fremhævede, at man ville skabe respekt for mindretallene. Men måske ser man anderledes på det i Bonn end i Kiel.

Indstillingen til at hjælpe det danske mindretal fra Kiel belyses særlig klart og skarpt af det nye forslag til valglov, som landsregeringen arbejder med, og i sidste uge forelagde landdagen, hvor en heftig debat fulgte inden lovforslaget gik i udvalg. Ministerpræsident Stoltenberg har fremhævet, at man vil hjælpe Sydslesvigsk Vælgerforening, så dens repræsentant i Landdagen ikke udsættes for at skulle være tungen på vægtskålen ved en regeringsdannelse – et spørgsmål, der jo nu ved flere valg har vist sig, men dog kun som et spørgsmål.

Landsregeringens forslag vil nedsætte Landdagens medlemstal til 72 fra det nuværende 73. Man skal være et stoltenbergsk matematikgeni for at finde ud af, hvordan det vil kunne hjælpe Sydslesvigsk Vælgerforening. Mandaterne bliver dyrere i stemmetal og det endda på et tidspunkt, da befolkningsudviklingen i Slesvig-Holsten betyder tilvækst af stemmeberettigede i Holsten, altså området hvor Sydslesvigsk Vælgerforening ikke kan regne med mange stemmer. Når man dertil føjer, at et lige antal landdagsmedlemmer meget nemt kan føre til et lige stort antal regeringsrepræsentanter og oppositionsrepræsentanter, Sydslesvigsk Vælgerforenings ene mand indbefattet, så vil der i givet fald kunne stille SSV's mand i Kiel endnu vanskeligere, idet han vil kunne bremse ethvert lovforslag fra regeringen ved at stemme med oppositionen. Re-

geringen vil måske slet ikke kunne regere.

Der må være en anden mening med landsregeringens forslag end at komme SSV til hjælp. Man kan have sine anelser. Den værste af dem vil være landsregeringens ønske om at holde SSV ude af landdagen – og så kan der i hvert fald ikke blive muligheder for, at SSV's medlem kan hverken støtte eller styrte nogen regering. Men ved et nedskåret mandattal i landdagen er der visse muligheder for, at det vil kunne komme regeringspartiet CDU til gode.

Vi synes ikke, at landsregeringen i øjeblikket lever op til det så ofte ikke mindst fra tysk side fremførte, nemlig at mindretalsforholdene i vort grænseland skulle kunne tjene som europæisk forbillede. Vi håber ikke, at man skal regne med en ny tysk kurs over for den sydslesvigske danskhed, en modvillighedens kurs.

Men hvem tør på det givne grundlag afvise, at tyske kredse i Kiel er blevet bange for danskhedens sidste to valgresultater. Det er ikke alle tyske kredse, heller ikke i Landdagen, der er tilfredse med forslaget til en ny valglov, men der kan godt være kredse, der er blevet nervøse for det danske arbejdes både kulturelle og politiske resultater.

Og vi kan heldigvis ikke nægte, at der er gode danske resultater at pege på. Først og fremmest er der

landdagsvalget den 29. april i år. Karl Otto Meyer blev ikke skånet for oplevelsen fra sidste landdagsvalg nemlig på valgaftenen snart at være inde og snart at være ude af Landdagen med de svingninger, det også førte med sig i aftenens løb i de tyske politikeres interesse for hans person og hans mandat. Men det blev til stemmefremgang, og det blev til mandat nr. 67 og ikke som ved sidste valg mandat nr. 71. Den 29. april blev en god dansk dag i Sydslesvig. Endda bedre end dagen for det gode kommunale valgresultat i 1978.

Vi siger dette med glæde og tilfredshed. Og når Grænseforeningens næste årbog med emnet dansk politik i Sydslesvig fra 1945 til 1979 udkommer i januar vil den altså kunne afslutte med dette gode valgresultat. Årbogen vil naturligvis belyse mange svingninger i den politik, man fra dansk side i Sydslesvig har kunnet føre i de næsten 35 år. Og der er fortsat svingninger i denne politik. Den danske vælgerskare er socialt og politisk meget forskelligartet; fundamentet er en dansk holdning, et dansk fællesskab. Kritiske røster både i Sydslesvig og Danmark er kommet til orde nu, som også tidligere. Anderledes kan det vist ikke være for en politisk organisation som den, et mindretal må have. Når stillingtagen til det ene eller andet spørgsmål kommer op, må det blive til afgørelser, som den danske befolkningsdel i Sydslesvig og de ansvarlige

valgte repræsentanter skal træffe. Det er ikke vores sag på denne side af grænsen, hvor engageret vi så end måtte være. Let for mindretallet er det ikke altid, men det skal til enhver tid og i enhver situation huskes, at det væsentlige stadig er den danske holdning, det danske fællesskab, solidariteten.

At et mindretal ønsker sig parlamentarisk repræsentation er en given ting. Det er vejen til indflydelse på begivenheder og beslutninger. Derfor må og skal danskheden i Sydslesvig naturligvis anstrenge sig for at være med i løbet.

Det samme gælder det tyske mindretal i Nordslesvig. Den tyske befolkningsdel i Nordslesvig har nu engang ikke muligheder for ved egen stemmekraft at skaffe sig plads i Folketinget. Man har sluttet aftale med et dansk parti for på denne måde at komme til orde i Folketinget. Efter at den tyske redaktør Jes Schmidt så tragisk er afgået ved døden og i Folketinget af afløst af sin danske suppleant, skal mindretallet nu tage stilling til, hvad man vil gøre. For mig at se har det været formålstjenligt for de dansk-tyske forhold i grænselandet, at mindretallet havde en stemme i Folketinget. Vi skal ikke være ude på at bekæmpe den ene eller den anden mulighed for, at det kan fortsætte på denne måde. Vi ønsker ikke at lave valgloven om, for at hindre en mindretalsrepræsenta-

tion. Men man bør heller ikke lave valgloven om, så det bliver til en urimelig begunstiggelse af mindretallets politiske repræsentationsmuligheder.

Vore ønsker for mindretalssituationen i grænselandet nord som syd kan kun være at medvirke til sådanne forhold, at der øves retfærdighed og rimelighed i overensstemmelse med de demokratiske principper og de menneskerettighedskrav, som både Danmark og Den tyske Forbundsrepublik har været med til at forme og fastslå i deklarationerne i Helsingfors 1975 og, som vi mener også skal have sigte på nationale mindretal.

Det er med dette formål for øje, at Grænseforeningen i dag udfolder sin virksomhed. At vi gør det for at fremme danske interesser i græn-

selandet turde være en selvfølge, men deraf følger ikke, at vi skal træde vor nationale modparts naturlige rettigheder og interesser for nær. Vi har set, at tyske grænselandsorganisationer forud for valget til Landdagen var ude på at skade den sydslesvigske taknemmelighed, og vi har ved samme lejlighed oplevet, at tyske politikere og tyske massemedier – presse som tv – ikke formåede at frigøre sig for en danskfjendtlighed, som vi anser for forkastelig. Det er bestemt ikke opmuntrende for de kræfter, der ønsker gode og fredelige forhold i vort grænseland. Og vi må håbe, at den slags tyske tendenser ikke får magt, som de tilsyneladende har agt.

I Grænseforeningen vil vi hellere beskæftige os med det mere, om jeg så må sige, opbyggelige, nemlig at følge, hvad den tyske

indenrigsminister sagde: at skaffe respekt for et mindretal. Det gør vi dels gennem vort organisationsarbejde, dels gennem vort oplysningsarbejde. Og så naturligvis ved at støtte dansk aktivitet, dansk arbejde i grænselandet.

Forudsætningen for en indsats fra Grænseforeningens side er, at vi har vor økonomi i orden. Og det har vi i dag. De vil af regnskabet kunne aflæse vor indsats i det praktiske arbejde og vor indsats for at skabe et økonomisk grundlag for dette arbejde og dets videreførelse. Uden offentlig økonomisk bistand er det i de senere år lykkedes at konsolidere vor økonomi, og det er der grund til at være tilfreds med.

Vore aktiviteter kan aflæses af regnskabstallene, og det kommer vi tilbage til under regnskabs gennemgangen.

Et enkelt punkt vil jeg dog knytte et par bemærkninger til. Det er beløbet til Arveprins Knuds Kollegium. Ved nytårstid fik Grænseforeningen en henvendelse fra Sydslesvigsk Forening om, at kollegiet var kommet i økonomiske vanskeligheder. Bestyrelsen for Sydslesvigsk Studie- og Hjælpefond, der oprettede og drev kollegiet havde søgt forbindelse med Sydslesvigsk Forening for at drøfte muligheder for en videreførelse af kollegiet. Fra sydslesvigsk side lagde man stor vægt på, at kollegiet skulle kunne oprettholdes, og Sydslesvigsk Forening

kom til Grænseforeningen, om vi ville være med. Efter en række drøftelser mente vi i Grænseforeningen at burde hjælpe med, så kollegiet kunne virke videre. En ændring af fonden og dens ledelse blev gennemført og økonomien søgt rettet op. Kollegiet er altså nu virksomt, men der er stadig vanskeligheder med det økonomiske grundlag, som den nye fondsledelse arbejder med.

I øvrigt fordeler vor økonomiske indsats til fordel for det danske arbejde i Sydslesvig sig på en række poster, en række opgaver, som vi har været med til at løse eller støtte. I alt har det været muligt at stille mere end 1,5 mill. kr. til rådighed for dette arbejde – foruden de millionbeløb fra den danske statskasse, der gennem Grænseforeningen er kommet arbejdet i Sydslesvig til gode.

I organisationsarbejdet kan vi fastslå, at tilbagegangen i medlemstal desværre ikke er standset. Men vi må vist tilføje, at hvis vi tager aldersfordelingen i medlemsskaren i betragtning, så er tilbagegangen fra omkring 65.000 til omkring 63.000 medlemmer forbavsende lille. Det må betyde, at der er kommet en hel del nye medlemmer til rundt omkring i foreningerne. Og det er der også. I forbindelse med Det sønderjydske Lotteri 1979 har vi haft en behagelig og opmuntrende oplevelse. Vi havde forsynet lodsedelhæfterne med en kupon for indmeldelse i Grænseforeningen,

men vi havde ikke den store tiltro til resultater heraf. Ikke desto mindre har det givet op imod 200 indmeldelser spredt over det meste af landet. Det er virkelig opmuntring, og det bør opmuntre enkeltforeningerne til at gøre noget for medlemstilgang. Nogle gør det, og vi har set gode resultater heraf. Det er også nødvendigt, hvis Grænseforeningen skal opretholdes som en medlemsorganisation og ikke udvikle sig til en institution.

I denne forbindelse har vi foretaget et initiativ, nemlig at overtage udgivelsen af tidsskriftet »Grænsen«, som hidtil Sønderjydsk Forening for Gentofte Kommune har stået for. I juni udsendte vi efter en lang række overvejelser, undersøgelser og drøftelse i hovedstyrelsen det første nummer. Vi forsøgte at få alle enkeltforeningernes medlemmer i tale. Vi fik stillet adressemateriale til rådighed og oplaget blev ikke på de 30.000, vi havde beregnet, men 41.000. Resultatet i dag er, at der er tegnet alt i alt lige godt 2500 abonnementer, heri medregnet abonnementer tegnet af enkeltforeninger til medlemmer, bestyrelser e.l. Det er et ringe resultat, må jeg sige. Vi havde i det mindste regnet med 5000! Hovedstyrelsen har vedtaget en prøvetid på 2 år med 4 numre pr. år. Og hvis medlemsbladet ikke opnår et abonnementstal på de 5000, mener i hvert fald jeg, at man må tage sagen op igen til alvorlig overvejelse.

Meningen med et medlemsblad for Grænseforeningen skulle være at gøre det dels til et oplysningsorgan, delt til et meddelelsesorgan for foreningerne rundt i landet. Skal dette formål opfyldes, kan vi ikke arbejde med et oplag på 2-3000. Men oplaget bliver i virkeligheden bestemt af enkeltforeningernes medlemmer og dermed i nogen grad også af enkeltforeningerne som sådan. Der ligger i dag en lille tryksag til venlig benyttelse ved abonnementstegning.

Jeg må indrømme, at resultatet af prøvenumret føles skuffende. Men der er endnu tid til at gøre noget ved sagen ude i enkeltforeningerne. Hovedstyrelsen var overbevist om nytten og mulighederne m.h.t. et medlemsblad, nu skulle det da nødigt gå hen og blive sådan, at medlemmerne og enkeltforeningerne ikke er interesserede nok og derfor kan forhindre en fortsættelse af bladet.

I oplysningsarbejdet har vi i samarbejde med organisationerne i Sydslesvig fortsat kunnet gennemføre en hel del i retning af oplysningsmateriale ikke mindst til undervisningsbrug. Og filmen »...ikke blive glemt«, som vi havde premiere på ved sendemandsmødet sidste år, har jo vist sig at være en virkelig succes – det samme gælder filmen om dronning Margrethes besøg i Sydslesvig. Hvad der ellers er udrettet i oplysningsarbejdets tjeneste har man kunnet læse om i

Gæster ved sendemandsmødet: Formanden for Sydslesvigsk Forening overlærer Ernst Vollertsen, formanden for Dansk Skoleforening for Sydslesvig faktor Gert Wiencke, formanden for Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger skoleleder Heinrich Schultz, kontorchef ved Dansk Sundhedstjeneste i Sydslesvig Franz Wigender, formanden for Forlning for nationale Friiske gårdejer.

Oplysningsudvalgets fyldige beretning.

Organisationsarbejdet er belyst i Organisationsudvalgets beretning, hvor ikke mindst medlemsbladet spiller en rolle. I det hele taget rummer Organisationsudvalgets beretning en hel del materiale til eftertænkksomhed ude i enkeltforeningerne, hvor man forhåbentlig vil studere den grundigt.

For Grænseforeningens økonomi spiller »Dybbøldagen« stadig en stor rolle, og vi kan glæde os over endnu et år med fremgang i indsamlingsresultatet.

»Det sønderjydske Lotteri« 1978 var et jubilæumslotteri. Der blev gjort meget for at lægge det op i et højere plan. Vanskeligheder var der med at få lodsedlerne solgt. Men trods alt blev resultatet, at lotteriet gav et overskud på godt 1 million kroner, mere end nogensinde. Dermed har vore lotterier gennem de 25 år indbragt godt 14 millioner kroner til grænselandsarbejdet. Det er et fint resultat. Og det er jo for en væsentlig del penge, der også har virket aflastende for statstilskuddene til arbejdet i Sydslesvig. Så meget mindre kan vi forstå, at man fra Justitsministeriet i virkeligheden lægger sten i vejen for lotteriernes gennemførelse ved at stille alt for krasse krav m.h.t. budgetterne. Den danske lotterilov er forældet, det ved vist alle, men ikke desto mindre gælder den jo, og Justits-

ministeriet skal administrere den. Det gøres med lette fortolkninger, men det gøres også sådan, at det stadig bliver vanskeligere at gennemføre landslotterier. Det burde være sådan, at myndighederne lettede os arbejdet, overskuddet går jo ikke blot til anerkendelsesværdige formål, men også til formål, hvor det kan aflaste det offentlige for udgifter. Vi burde have tak og ikke besvær.

Grænseforeningen tog for nogle år siden fat på en kritisk vurdering af faget »Historie«'s placering i undervisningsplanerne. Vi var af den formening, at mange elever kunne forlade skolen uden tilstrækkeligt kendskab til Danmarks historie, og i øvrigt også til verdenshistorien. Vi har nu den glæde at se resultater af de bestræbelser, som vi altså har været med til at udfolde, for at genanbringe historieundervisningen på et rimeligt niveau i undervisningen.

Det er en glædelig ting, at man er blevet opmærksom på, hvor farligt for fremtiden, det vil være, hvis man må opleve nogle historieløse generationer svævende i et tomrum uden forbindelse til det, der i dag betegnes som »græsrødderne«, altså i dette tilfælde vort samfunds tidligere forhold. Og med den bedre historieundervisning må også grænselandet få en bedre placering i undervisningen, så man ikke skal opleve den grænseløse uvidenhed, man i dag kan støde på næ-

Carsten Boysen, borgmester dr. jur. Helmuth Christensen, Flensborg, landdagsmedlem chefredaktør Karl Otto Meyer, formanden for Den slesvigske Kvindeforening fru Edith Sigaard Madsen, formanden for Det sydslesvigske Samråd skoleleder Wilhelm Klüver – men der var endnu flere.

sten som det normale. I denne forbindelse er det, at Grænseforeningen i samarbejde ikke mindst med en række undervisningscentraler i amterne har tilvejebragt en del undervisningsmateriale, som vi håber på forsvarelig og formålstjenlig måde kan fremme kendskabet til vort grænselands fortidige og nutidige forhold, der unægtelig spiller en rolle for vort lands vilkår.

I op imod 25 år, lige siden København og Bonn erklæringerne 1955, har vi oplevet en udvikling i vort grænseland, som vi må se positivt på. En fredeliggørelsens vej blev betrådt til afløsning af ufredelighedens vej. Vi vil gerne, at denne fredeliggørelsens vej kan videreføres. Men vi kan være betænkelige ved de tegn, der i det sidste halve års tid har vist sig ikke mindst fra Kiel. Danmark kan ikke

være ligeglad med, hvordan delstaten Slesvig-Holsten og en række politiske organisationer og grænselandsorganisationer syd for grænsen opfører sig. Danmark kan ikke med lukkede øjne se på, at fredeliggørelsens vej belemres med forhindringer. Det kan vel komme så vidt, at den danske regering må gøre forestillinger overfor forbundsregeringen i Bonn, så den i givet fald kan bringe landsregeringen i Kiel på rette vej. Ganske vist har udenrigsministeren på et spørgsmål fra et medlem af Folketinget svaret, at den danske regering ikke agter at blande sig i indre tyske forhold i anledning af valglovsforslaget fra Kiel, og han bemærker, at sagen ikke vedrører den fritagelse for 5% spærrereglen i Slesvig-Holsten, som Sydslesvigske Vælgerforening er fritaget for. Udenrigsministeren har ret. Det er ale-

ne et valglovsforslag, der er på tale i Kiel, og det var ikke fremme i forbindelse med København og Bonn erklæringerne i 1955. Men udenrigsministeren bør ikke glemme at et valglovsforslag som det, der er forelagt i Kiel, virker som en hindring for fremme af det almindelige gode forhold mellem forbundsrepublikken og Danmark, det er en belastning, og det er naturligvis en sag, der må optage den danske regering såvel som forbundsregeringen i Bonn — de to kan have noget at tale sammen om. Grænseforeningen må i denne forbindelse være vagtsom og rede til at tage vare på danske interesser i det grænseland, hvis rolle har været stor i Danmarks historie og hvis rolle i dag burde være sådan, at den fremmer og ikke hemmer et godt forhold mellem Danmark og Tyskland.

I indlæg på nogle af vore amtskursus og i dagbladskronikker har der været rejst spørgsmål om Grænseforeningen, dens mål og dens midler. Her på sendemandsmødet vil det være godt, om man kan komme nærmere ind på alt det, der berører disse emner, så vi kan få belyst alle vore forhold med ros, kritik og forslag. Debat om alt dette kan forhåbentlig kun tjene til at gøre Grænseforeningen endnu mere livskraftig, mere levende. Men ligegyldigt hvad der kan komme ud af en sådan debat om arbejdets form og indhold og målsætning, så bør det stå urokkeligt fast, at Grænseforeningen er Danmarks vagtsomme værn og agtpågivende tals-

mand, når det gælder varetagelsen af danske interesser i vort grænseland. Tiderne skifter, vilkårene skifter. Opgaven bliver den samme. Grænseforeningen er vagthold i grænselandets tjeneste.

Grænseforeningen 1978–1979

Af kontorchef O. M. Olesen

Med et par hundrede deltagere godt og vel afholdtes Grænseforeningens ordinære sendemandsmøde den 29. og 30. september 1979 i Folketinget. Blandt gæsterne var også landdagsmedlem, chefredaktør Karl Otto Meyer, der kom med et indlæg om den politiske situation i Sydslesvig efter landdagsvalget, og kontorchef Franz Wingender, Dansk Sundhedstjeneste i Sydslesvig, der gjorde rede for sociale forhold i landsdelen.

På sendemandsmødet valgtes revisor Hans Mathiesen, Gram, til 1. næstformand og fhv. forret-

ningsfører J. Skræppenborg-Nielsen, Middelfart, til 2. næstformand for de kommende to år.

Organisation

Man kan opgøre medlemstallet til omkring 63.000, altså et par tusinde færre end sidste år. Der er 185 enkeltforeninger, hvoraf 36 melder om medlemsfremgang. Organisationsudvalget slår til lyd for et højere medlemskontingent i en række af enkeltforeningerne. Til direkte formål i grænselandet har enkeltforeningerne ydet i alt omkring 316.000 kr. Dertil kommer en indsats for Dybbøldagen og Det sønderjyske Lotteri.

Sammen med ledelserne i de sydslesvigske organisationer har hovedstyrelsen afholdt et udbyterigt fællesmøde til gensidig orientering og inspiration. Med en række sydslesvigske organisationer er der gennemført nogle weekend kurser i Tønning med organisations- og oplysningssigte for lokale organisationsledere. Desuden er der også i år afholdt en del amtskurser herhjemme.

På Fyn er gennemført en ungdomskampagne og andre steder har man forsøgt lokal medlemshvervning, men punkt-kampagner synes at skulle foretrækkes. Det er nødvendigt med hvervefremstød.

Midt i juni udsendtes det første nummer, et agitations- og prøvenummer, af tidsskriftet »Grænsen«.

Oplysning

I oplysningsarbejdet kan man pege på de to film »... ikke blive glemt« og filmen om dronning Margrethes besøg i Sydslesvig 1978, der begge anvendes meget i og uden for vort eget foreningsarbejde. Til brug for skole-tv er der fremstillet video-bånd i tilknytning til filmen »... ikke blive glemt«, som der også er udarbejdet et teksthæfte til. En ny dias-serie til undervisningsbrug er udkommet fra amtscentralen for undervisningsmidler i Ribe amt gennem et samarbejde. Forskellige amtscentraler har gennemført kursus med henblik på lejrskoler i grænselandet.

Der er fortsat arbejdet med mate-

riale til turistbrug i Sydslesvig, og Oplysningsudvalget beskæftiger sig en del med pressens behandling af grænselandsstof, men opfordrer også enkeltforeningerne til kontakt med den lokale presse.

Der er stadig tale om et snævert samarbejde om informationsforhold mellem Grænseforeningen og de sydslesvigske organisationer gennem det særlige udvalg til dette formål.

Dybbøldagen 1978

Indsamlingsresultatet viste et beløb på godt 568.000 kr., hvad der ikke mindst i betragtning af vanskelighederne med at få mærkesælgere må siges at være et meget smukt resultat.

Det sønderjyske Lotteri 1978

blev et jubilæumslotteri, det 25. lotteri. Man satte lodseddelpriisen til 10 kr. i den anledning. Et betydeligt salgsarbejde blev gennemført, herunder også et omfattende presse- og oplysningsarbejde. Lodsedlerne blev ikke udsolgt i 1978, men overskuddet blev det største nogensinde, nemlig godt 1 million kr.

Dette overskud fordeltes til flg. formål: Slesvighus, træningshal i Slesvig og enkeltforeningernes venskabsarbejde med Sydslesvig.

Landbrugsudvalget

har økonomiske vanskeligheder og kan nu kun støtte fire konsulenter under Fælleslandboforeningen for Sydslesvig, idet en konsulent er førtidspensioneret

og ikke erstattet af en ny. Udvalget har selv indsamlet godt 70.000 kr. til sit arbejde.

Økonomi

Grænseforeningens regnskab 1978-1979 balancerer med kr. 20.638.096 og et overskud på kr. 93.511, der gør, at kapitalkontoen nu er positiv med en saldo på kr. 39.161. Til formål i Sydslesvig har man anvendt godt 1,5 mill. kr. først og fremmest til anlægsopgaver, men også til en lang række større og mindre opgaver bl.a. gennem en del af Grænseforeningens legater. Til oplysningsarbejde er der anvendt godt 136.000 kr. eller næsten dobbelt så meget som året før. Det har været muligt at hensætte yderligere 300.000 kr. til den sikringsfond, der blev oprettet sidste år. Også til organisationsformål har man kunnet anvende flere midler end sidste år. Grænseforeningens samlede legatkapital udgør nu godt 12 millioner kr. I årets løb har Grænseforeningen arvet i alt omkring 1,4 mill. kr. I regnskabsåret har Grænseforeningen formidlet statsstøtte til sydslesvigske formål på godt 16,5 mill. kr.

Ledelsen

Grænseforeningens formand er landsretssagfører E. Friebling, København, mens 1. næstformand er revisor Hans Mathiesen, Gram, og 2. næstformand fhv. forretningsfører J. Skræppenborg-Nielsen, Middelfart. Hovedstyrelsen sammensættes af medlemmer valgt i de 15 amtsor-

ganisationer og disse vælger igen 26 yderligere medlemmer. Den således sammensatte hovedstyrelse kan supplere sig med indtil 3 medlemmer og har suppleret sig med 2 medlemmer. Hovedstyrelsen repræsenterer ikke blot hele landet ud fra geografiske og organisationsbetingede hensyn, men også således at der indvælges medlemmer med tilknytning til dansk erhverv, forskellige interesseorganisationer, kulturlivet m.v. Hovedstyrelsen skal være alsidigt sammensat – også partipolitisk set.

Grænseforeningens administration ledes af kontorchef cand. jur. O. M. Olesen og landssekretær til rådighed for organisations- og oplysningsarbejdet er Fr. Rudbeck.

Formål

Ifølge Grænseforeningens love er foreningens formål »at virke til støtte for danske interesser i Sønderjylland, særligt syd for grænsen«.

Nye toner i grænselandet

Af redaktør Karl Grage

Forholdet mellem danskere, frisere og tyskere i grænselandet er i de senere år, især fra tysk side, blevet lovprist som en mønstermodel for samlivet mellem flere nationaliteter. Siden Bonn-erklæringen, der sikrer det danske mindretals rettigheder, blev vedtaget for snart 25 år siden, er der da også sket en lykkelig udvikling i grænselandet, hvortidligere tiders forfølgelse og diskrimination er blevet afløst af gensidig respekt og forståelse. Men i de senere måneder lyder der helt nye toner, der står i grel modsætning til den officielle tyske holdning. Det begyndte under

valgkampen frem mod landdagsvalget den 29. april i år, da der var flere eksempler på, at demokratiets spilleregler ikke blev overholdt. Blandt andet blev den danske landdagsmand Karl Otto Meyer udelukket fra den afgørende TV-debat. Udsigten til, at den danske repræsentant skulle blive tungen på vægtskålen ved regeringsdannelsen, gav sig næsten hysteriske udslag hos de kristelige demokrater, der de sidste 29 år har været regeringsparti i Slesvig-Holsten. På valgaftenen så det flere gange ud til, at dette skulle blive tilfældet, og det skabte både harme og bitterhed hos CDU, der

mener, at det danske landdagsmedlem i en sådan situation skal forholde sig neutral.

Med den motivering, at et lige mandattal fremover ikke mere vil kunne bringe den danske repræsentant i en sådan belastende situation, besluttede CDU trods modstand fra de øvrige tre partier i landdagen at ændre valgloven. Det oprindelige forslag om at begrænse antallet af landdagsmedlemmer fra de nuværende 73 til 72 blev først trukket tilbage, efter at det var strømmet ind med protester fra dansk side. Med en ændring af mandattallet til 72 ville det danske mandat nemlig blive så »dyrt«, at danskheden ville have svært ved at blive repræsenteret.

I slutningen af oktober fik CDU med 37 mod 35 stemmer gennemtruffet en ændring af man-

dattallet fra 73 til 74. Selv om mandatet herefter bliver »billigere«, kan ingen være i tvivl om, at dette betyder en nedvurdering af det danske mandat. Hermed er den danske repræsentant blevet frataget retten til at være medbestemmende om, hvem der skal danne regering i Slesvig-Holsten. Det harmonerer på ingen måde med, at det gang på gang forsikres, at det danske landdagsmedlem har de samme rettigheder og pligter som de øvrige medlemmer. De 22.291 stemmer, der blev afgivet på det danske parti SSV ved landdagsvalget, er altså ikke så meget værd som de tyske stemmer. En fornærmelse mod hele det danske mindretal.

Det er værd at fastholde, at CDU fik gennemført valglovsændringen få år efter, at partiet gav udtryk for, at man var rede til at indgå

et regeringssamarbejde med det danske parti, og at man ville acceptere en dansksindet på en ministerpost. Hvis det danske parti forud for landdagsvalget havde tilkendegivet, at det ville forholde sig neutral ved regeringsdannelsen, ville CDU givetvis ikke have startet dette angreb. Debatten i landdagen forstærkede da også hos de øvrige partier det indtryk, at CDU forfølger et dobbelt mål: at neutralisere den danske repræsentant og ved hjælp af valglovsmanipulationen at cementere sin magtposition. Dette skal ses på baggrund af, at partiet regerer med blot en stemmes flertal i landdagen. Muligheden for, at socialdemokratiet og de frie demokrater, eventuelt med støtte fra det danske parti, kunne danne en ny regering, skulle altså være givet. CDU har kun ca. 1.300 stemmer flere end de tre oppositionspartier tilsammen. Valglovsændringen betyder i praksis, at CDU's forspring er øget til 22.000 stemmer, altså en 17-dobling. Selv om oppositionspartierne ved næste valg skulle øge deres stemmetal, har CDU altså en chance for påny at klare skærene. Helt ufrivilligt er en af CDU's nærmeste medarbejdere, redaktør Karl Friedrich Fromme, kommet til at slippe katten af sækken. I en artikel i »Frankfurt Allgemeine Zeitung« skriver han, at det vil være rimeligt, at det danske parti i landdagen fratages sine nuværende »privilegier« og kun kommer til at beskæftige sig med kulturelle anliggender. Med andre

ord: De danske sydslesvigere måtte hverken tage stilling til tysk udenrigspolitik eller forsvarspolitik. En ny hån mod mindretallet. Når man tænker på de store tab, danskheden har lidt under de tyske angrebskrige helt siden 1871, ville det være ensbetydende med at fratage sydslesvigerne en stor del af deres borgerrettigheder. Procentvis har det danske mindretal i krigene mistet lige så mange mennesker som den tyske flertalsbefolkning. Skulle det ikke give mindretallet ret til at tale med om disse ting?

I øvrigt fritager det lige mandattal slet ikke den danske repræsentant fra at være tungen på vægtskålen ved afstemninger i landdagen. Ved visse konstellationer er muligheden herfor endog større end hidtil. Det betyder, at den begrundelse, CDU har givet for valglovsændringen, overhovedet ikke holder stik. Landdagsmedlem Karl Otto Meyer siger da også, at CDU udelukkende er ude på at ramme det danske mindretals livsnerve. Med et lige mandattal får CDU fremover uhyre svært ved at regere Slesvig-Holsten. Opnås der ved en afstemning et lige stemmetal for og imod et lovforslag, anses det som forkastet. Det kan resultere i, at hele lovmaskineriet kommer til at gå i stå.

CDU's overgreb mod mindretallet står i en skærende kontrast til de udtalelser, den vesttyske forbundskandsler Helmut Schmidt

er fremkommet med under sine besøg i Sydslesvig. Han er nærmest af den opfattelse, at problematikken i grænselandet hører hjemme i den historiske mølpose. Hvad mon han siger til den nye udvikling i Kiel?

En sådan udvikling, der uvilkaarligt henleder tanken på en svunden tids grænsekamp, kan ikke accepteres af det danske mindretal. Karl Otto Meyer har da også i landdagen givet udtryk for, at han i samarbejde med de øvrige oppositionspartier vil arbejde hen på, at valglovsændringen bliver annulleret. Herefter turde det være klart, at CDU ved forbundsdagsvalget i 1980, hvor det danske parti ikke opstiller, ikke kan forvente at få mange stemmer fra det danske mindretal.

Nok står mindretallet stærkt politisk – i forhold til 1975-valget øge-

des det danske stemmetal med ca. 1.500 – men samtidig er der ved at opstå revner i den danske solidaritet. Det har bl.a. givet sig udslag i, at dansksindede ved kommunalvalget sidste år opstillede for tyske partier. Samtidig foreligger der eksempler på, at mennesker, der varetager tillidshverv inden for det danske organisationsarbejde, sender deres børn i tysk skole. Omvendt er der familier, der ikke står i de danske foreningen, som sender deres børn i dansk skole, bl.a. fordi undervisningsniveauet her generelt er højere end i tyske skoler. En helt speciel udvikling i et grænseområde, som udenforstående kan have svært ved at forstå. Men det er helt klart, at denne situation indebærer mange farer for danskheden. Bl.a. truer det den tiltagende solidaritet, der i de sidste 7-8 år har kunnet spores inden for de danske foreninger, og som har

givet sig udslag i de øgede stemmetal ved valgene.

Det er formanden for Sydslesvigske Forening, Ernst Vollertsen, der advarer imod denne udvikling. Ernst Vollertsen konstaterer, at hvert menneske i grænselandet frit kan bekende sig til det danske ud fra forskellige motiver. Men, siger han, hvis ikke de danske organisationer snart får taget sig sammen til at bremse denne udvikling, er der fare for, at vi mister vor danske identitet.

Med sit oplæg tilstræber Ernst Vollertsen, at hele denne problematik debatteres grundigt inden for de danske organisationer, og at man helst når frem til nogle konklusioner. Selv mener han, at mennesker, der skader danskhed, f.eks. ved at opstille for et tysk parti, ikke bør varetage tillidshverv i SSF's lokalafdelinger. Trækker de sig ikke frivilligt, bør lokalafdelingens medlemmer sørge for, at de ikke genvælges ved næste generalforsamling, siger han.

Ernst Vollertsen mener også, at forældre, der sender deres barn i dansk skole, bør tage den fulde konsekvens af dette og samtidig indmelde sig i en eller flere af stedets danske foreninger og derved igennem leve sig ind i det danske. Retfærdigvis må det siges, at adskillige unge forældrepar, der selv har haft tysk skolegang, har taget denne konsekvens, men det gælder stadig ikke for alle. Natur-

ligvis gør Dansk Skoleforening for Sydslesvig ved alle indmeldelser opmærksom på, at skolerne udelukkende er til for mindretallets medlemmer, men her er grænserne ret så flydende. Spørgsmålet er nemlig, om kun de, der er medlem af en dansk forening, kan henregnes til mindretallet eller om man må tage alle dem med, der – som Ernst Vollertsen siger – ud fra et eller andet motiv bekender sig til danskheden. Her kan det være svært at trække grænser.

Ernst Vollertsen siger, at SSF – og foreløbig kan han kun tale for SSF – i yderste konsekvens kan komme til at udarbejde faste regler for udelukkelse af medlemmer, der udviser illoyal optræden. Andre ledere inden for det danske arbejde siger dog, at man på grund af den stærke position, danskheden har opnået, kan tage disse »krusninger på overfladen« nok så afslappet. De understreger, at der trods alt kun er tale om isolerede tilfælde.

Det giver anledning til bekymring inden for SSF, at der kan spores en kraftig tilbagegang i det danske arbejde i yderdistrikterne, bl.a. som følge af nedskæring i antallet af lønnede medarbejdere. Derimod kan der mærkes fremgang de steder, hvor danskheden i forvejen står stærkt, først og fremmest i købstæderne og de større landkommuner. Flere steder er medlemmernes eneste bindeled til danskheden SSF's medlemsblad »Kontakt«, som de får

tilsendt hver måned. Der er kommet forslag om at reaktivere disse kredse ved hjælp af en rejsesekretær, men foreløbig har der ikke kunnet skaffes en bevilling til dette formål.

Med 21.425 medlemmer er Sydslesvigsk Forening den største danske organisation i Sydslesvig. Det kan synes noget ejendommeligt, at organisationen, efter at man i flere år har krævet en kontingentforhøjelse for at skaffe flere penge til arbejdet, »kun« har afskaffet rabatordningen for dobbelt medlemskab i SSF og SSV. Forklaringen er den, at man foreløbig har villet skabe klare linier, før kontingentet sættes op fra de nuværende 1 DM (kr. 2,90) pr. måned.

De 57 danske skoler er gået ind i det nye skoleår med et samlet

elevtal på 6.445. I forhold til året før er der tale om en nedgang på 51, der påny må tilskrives det dalende fødselstal syd for grænsen. Bemærkelsesværdigt nok er faldet i de danske skolars elevtal knapt så stort som inden for det tyske skolevæsen.

Tilsvarende er antallet af nybyggere dalet fra 545 til 516. Der er ingen tvivl om, at denne udvikling vil vedvare i endnu en årrække, men i øvrigt har den også et positivt aspekt: Med det vigende elevtal mindskes presset mod et antal større skoler, der længe har haft alvorlige pladsproblemer.

Langt de fleste af skolernes nybyggere rekrutteres fra landsdelens 62 danske børnehaver, hvis samlede børnetal ved slutningen af sidste skoleår var opgjort til 1.744. Nok er der her tale om en

lille stigning på 42 i forhold til sidste år, men på længere sigt skal man nok regne med et vigende tal. Allerede for flere år siden slog nedgangen i fødselstallet igennem for de danske børnehaver. I enkelte børnehaver er børnetallet faldet så stærkt, at børnehavens eksistens er truet, og det er også tilfældet for nogle af de mindste skoler i landdistrikterne.

Flertallet af de danske skoler i Sydslesvig er opført i 50'erne og er dermed mere eller mindre utidssvarende. Der er behov for betydelige midler til finansiering af moderniseringsarbejder, men på grund af sparebestræbelserne har den danske stat måttet lægge loft over anlægsbevillinger til Sydslesvig. Det var naturligt, om tyske myndigheder ikke alene gav drifts-, men også byggetilskud til det danske skolevæsen, men hidtil har det kun været tilfældet for udvidelsen af Duborg-Skolen i Flensborg. Til byggeriet har delstaten Slesvig-Holsten og den vesttyske forbundsstat tilsammen ydet ca. 19 mill. kr., mens den danske stat som sin andel betalte 31,5 mill. kr. Nok antydede forbundsminister for indre tyske anliggender Egon Franke ved indvielsen af Duborg-Skolens nybygning, at Bonn-regeringen er rede til at yde støtte til andre af mindretallets byggeprojekter, men erfaringerne fra det byggetilskud, forbundsstaten for nogle år siden gav til opførelsen af Flensborgs Engelsby-Center, viser, at en behersket optimisme nok vil være på sin plads.

Heller ikke et nyt fremstød, den danske landdagsmand K. O. Meyer har foretaget i Kiel for at skaffe byggetilskud til dansk skolebyggeri, vil kunne give de store resultater i starten. Men her gælder det i første række om at få knæsat princippet om, at danske skoler også på dette område skal være ligeberettigede med de tyske. Hidtil har Kiel sagt, at tilskuddet til Duborg-Skolen kun var at betragte som en engangsbevilling. I denne situation er A. P. Møller-Fonden påny trådt hjælpende til. Efter at fonden for et par år siden gav 1 mill. D-mark til udvidelse af Jes Kruse-Skolen i Egernførde, har man i denne omgang bevilget 350.000 D-mark til udvidelse af skolen i Sønder Brarup.

Nok øgedes driftstilskuddet fra delstaten Slesvig-Holsten 1978 til det danske skolevæsen til ca. 44 mill. kr., men ligeberettigelsen med det offentlige tyske skolevæsen er endnu langt fra opnået. Hvad dette angår, gør man sikkert klogt i at indstille sig på de små skridts politik. Efter at tilskuddet til en dansk skoleelev hidtil har udgjort 80 pct. af det beløb, delstaten yder til en tysk elev, blev det for 1979 sat op til 85. Udtalelser fra tyske politikere tyder på, at driftstilskuddet inden for de næste år gradvist kan ventes øget til 100 pct. Dette krav har K. O. Meyer gang på gang fremlagt i landdagen.

Nu som før dækker det tyske

driftstilskud kun ca. 34 pct. af det danske skolevæsens reelle udgifter. Det hænger sammen med, at et mindretals skolevæsen er dyrere i drift end et offentligt skolevæsen. De øvrige 66 pct. betales af den danske stat. Til sammenligning kan anføres, at den danske stat via privatskoleloven dækker ca. 70 pct. af de tyske mindretalsskolars faktiske udgifter.

Forskelsbehandlingen er særlig mærkbar, hvad angår tilskud til skolebuskørsel. Efter påbud skal delstat, amter og kommuner betale hver en tredjedel af udgifterne, men hidtil har kun Kiel og amterne samt enkelte kommuner været rede til at give danske skolebørn tilskud på linie med, hvad der ydes til de tyske skoleelever. Næsten 200 sydslesvigske kommuner har sagt nej eller bedt om betænkningstid. Denne holdning

skal ses på baggrund af, at man ikke har en privatskolelov i Slesvig-Holsten.

Det var en historisk dag, da Duborg-Skolens nybygning blev indviet i overværelse af statsminister Anker Jørgensen, undervisningsminister Dorte Bennedsen, forbundsminister Egon Franke og Slesvig-Holstens undervisningsminister dr. Peter Bendixen. Såvel de danske som de tyske ministre var inde på, at Duborg-Skolen er et udtryk for, at der i dag er det bedst tænkelige forhold mellem Danmark og Vesttyskland. Men mon ikke en bemærkning fra forældrenes repræsentant gik bedst igennem? Han konstaterede, at det tyske byggetilskud blot er retfærdigt.

De danske ungdomsforeninger er ved at sakke agterud i forhold til

de tyske ungdomsforeninger, der gennemgående har bedre faciliteter og flere ledere.

Problemet mærkes først og fremmest i yderdistrikterne, hvor der praktisk taget ikke foregår dansk ungdomsarbejde. Men også i en række kommuner, hvor den stedlige danske ungdomsforening kører med utilstrækkelige og forældede faciliteter, melder adskillige dansksindede unge sig ind i tyske ungdoms- og idrætsforeninger. Takket være en storstilet offentlig støtte har disse i mange tilfælde kunnet skabe faciliteter, der må betegnes som forbilledlige. Kun i de byer, hvor SSV har en stærk position, har danske ungdomsforeninger kunnet få en tilsvarende støtte, men i flere kommuner har den danske forening dog lov til at benytte kommunale anlæg på linie med de tyske foreninger. Som skoleleder Sigfred Andresen, Bredsted, har udtrykt det: Hvis vore faciliteter ikke snart bliver moderniseret, driver vi en stor del af vore unge i armene på de tyske ungdomsforeninger.

Problemet var fremme, da sydslesvigske ledere i foråret havde en forhandling med den danske regering på Marienborg, men foreløbig vil den danske stat næppe kunne give større bevillinger til anlægsopgaver af denne art. Derimod har Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger haft held til at opnå en tysk bevilling på omregnet 1,1 mill. kr. til

bygning af en træningshal på 24 gange 44 m i Slesvig. Hallen skal aflaste den danske idrætshal i Flensborg, der hidtil har været overbelagt, og det var Slesvig, Flensborg amt og Slesvig by, der gav tilskuddet. Landssportsforbundet i Slesvig-Holsten, der også omfatter de danske idrætsforeninger, har i første omgang afvist at give et tilskud til halbyggeriet. Det er resulteret i, at SdU har måttet optage et større lån på det frie kapitlamarked, men i øvrigt forsøges det nu ved forhandlinger på politisk plan at få landssportsforbundet til at ændre holdning. Den nye hal er leveret af firmaet Cadomus, og de samlede udgifter beløber sig til ca. 3,4 mill. kr. Deraf har den danske stat og Grænseforeningen givet ca. 1,4 mill., og de danske idrætsudøvere i Slesvig har selv udført arbejder på hallen for mere end 130.000 kr.

I det hele taget yder de 10.114 medlemmer af de i alt 63 danske ungdomsforeninger i Sydslesvig stadigt stigende beløb til finansiering af arbejdet. 1978 nåede medlemmernes egne ydelser op på et rekordbeløb af 4,2 mill. kr.

I sammenligning med dette beløb er det særdeles beskedent, hvad der fra tysk side ydes til dansk ungdomsarbejde i Sydslesvig. 1978 nåede det samlede tyske tilskud op på 856.000 kr. eller 20.000 kr. mere end året forud. Det må dog tilføjes, at en del danske foreninger ikke udnytter alle tyske tilskudsmuligheder.

Grænseforeningens årbøger:

- 1967: DANSK I SYDSLESVIG
- 1968: NORDISK I SYDSLESVIG
- 1969: DANMARKS FØRSTE STORBY
- 1970: 50 ÅR MED DANMARK
- 1971: VORE FRISISKE NABOER
- 1972: GRÆNSELANDET OG EUROPA
- 1973: UNG VED GRÆNSEN
- 1974: DANSK KVINDEHVERDAG I SYDSLESVIG
- 1975: EUROPAS NATIONALE MINDRETAL
- 1976: KIRKEKUNST I SYDSLESVIG
- 1977: GRÆNSELANDETS SPROG
- 1978: DANSK KONSOLIDERING
- 1979: DRONNINGEN I SYDSLESVIG

Grænseforeningens årbog 1980:

Politik i Sydslesvig 1945–1979

Redaktion: O. M. Olesen
Lay-out: Ib Arne Christensen
Copyright: Grænseforeningen
Udgiver: Grænseforeningen,
Peder Skrams Gade 5, 1054 Kbh. K.
Tryk: Center-Tryk A/S, Holbæk

Forsidebillede: Helge Krempin